

ТУРСКИ СПОМЕНИЦИ У СКОПЉУ.

Значај који је Скопље имало под управом Неманића, ни у колико није смањен под владом Османлија. На против, тај значај је у неку руку и порастао, у колико је Турска Царевина обухватала и под својом власти држала пространије земље но што је била наша средњовековна држава.

И доиста, мало места има у Јужној Србији у којима су се сачували толики стари турски споменици као што је Скопље. Читав низ џамија, турбета, каравансараја, ханова и хамама, који су се у целини или делимице сачували, има у Скопљу чак из друге половине XV века. Сваки такав споменик подигли су знаменити муслимани онога времена. Али и ако су многи муслимани и Османлије са разних страна и разног порекла, боравећи у Скопљу, оставили себи спомен у разним задужбинама, религиозним и другим грађевинама, неизгладљив печат Скопљу ударили су, нарочито за првих сто година турске владавине у њему, чувени крајишки војвода Исак бег, његови синови и унуци, не само многобројним задужбинама исламским, него и видном улогом коју су играли у историји и Турака и Срба на Балканском Полуострву.

Равно пет стотина и двадесет година су Турци владали у Скопљу. Период ове владавине код нас, може се казати, није ни додирнут, а камо ли проучен и описан. За тај посао није ни грађа сакупљена. Она тек има да се прибере, среди и проучи. Тек после тога ће се моћи приступити изradi историје Скопља и Јужне Србије под Турцима.

Све старине, па и турске, у нашем граду треба проучити, описати. Тај ће посао ићи врло мучно. На жалост, ратно стање које је готово непрекидно трајало од ослобођења у нашој земљи уништило је и многе турске изворе и споменике, као што је ропство уништило наше. Зато треба хитно покупити што се још сачувало: записе и натписе са свију историских споменика, стара документа и исправе које се још налазе у приватним рукама треба забележити, јер ће их из дана у дан све мање бити и у догледно време нестати их потпуно.

Повеље ктитора наших цркава и манастира пружиле су обилан материјал историски, географски, политички, друштвени, привредни и други. Наше ктиторе су заменили османлиски завојевачи. И ако у исламском духу, они су у неку руку наставили традицију и стварали су велика задужбинска дела. Те муслиманске повеље, типичи—вакуфије, вакуф-наме, представљају огроман интерес за наше националне науке, и из њих се могу прибрати драгоцени подаци о многим гранама нашега живота и одмах после пропасти наших држава, па и много доцније. Нарочито богат материјал садрже вакуфије за историју наших градова.

Ја сам први пут у часопису „Јужна Србија“ покушао да објављујем ову врсту турских споменика, али на начин који науку није могао задовољити. Тамо започети посао настављам сада у „Гласнику Скопског Научног Друштва“ и благодарећи потпори Скопског Научног Друштва публикације ове врсте, надам се, вршиће се како то наука захтева: са паралелним турским текстовима, по потреби са фотографским снимцима и факсимилима.

ПАША ЈИГИТ БЕГ И ЊЕГОВА ЗАДУЖБИНА.

Јигит—пашина или Меддах Џамија.

Свакојачко међу најстарије муслиманске богомоље у Скопљу долази месџид Паша Јигит бега, који овдашњи муслимани сада обично зову Јигит-пашина или Меддах-џамија.

Вакуф ове богомоље помиње се у једном документу још из године 1445¹. Но од ове, можда и најстарије скопске џамије, од њене првобитне грађевине, није се ништа сачувало осим имена, па и оно је претрпело извесне промене. Ову џамију житељи Скопља и хришћанске и муслиманске вере сада и одавно највише знају под именом Меддах². Као и поред других џамија тако и уз ову од старине било је гробље. У гробљу Меддах џамије има две знаменитости које воде порекло из далеке прошлости и давнине. То је турбе, озидано од тврдог материјала, у коме је по причању муслимана сахрањен оснивач џамије, Паша Јигит бег. Гроб је обележен каменим белезима чело главе и чело ногу на којима нема ни натписа нити других каквих украса. Надгробно камење је израђено и истесано онаког облика као што су и други турски нишани из XV. века у овим нашим странама. Данашње турбе очевидно је током времена преправљано, ма да му је у главном првобитни облик сачуван. На једном стубу од турбета неко је, без сумње приликом какве оправке, написао црном бојом: *Јигит Мехмед паша турбеси*, т. ј. *турбе Јигит Мехмед паше*.

У непосредној близини турбета има великим каменим блоковима подзидана једна тераса и на јужној страни испод те могиле једна јама у коју се силази на два басамака за некадашњи кладенац — *ајазму*. Ту је раније била жива вода, за коју се не зна откуда се у тај лагум стакала. Причају да је ту раније вазда било воде, но у последње време је нестало. Сад је остала суха јама. Раније, причају, кад би нарастао Вардар и ова би вода надлазила велика, и отицала је браздом у Сераву.

И хришћани и муслимани се отимају о овај свети извор и гроб што је у ковчегу испод турбета. Разумљиво је према томе што су за ову светињу везана два различна предања: муслиманско и хришћанско.

Као што напред споменусмо, муслимани тврде да је у турбету сахрањен оснивач ове џамије, Паша Јигит бег или како га сад зову Јигит паша, а оне рушевине са кладенцем зову Меддах-бабина вода — *Меддах-баба Суји*. Други опет причају да је у оној подзиданој хумци са извором сахрањен Паша Јигит бегов хоџа, звани Меддах-баба, коме је право име било хоџа Мухид-дин. Овог свога хоџу, по том муслиманском предању, господар је у своје време послао био на Ћабу. Отуда је он донео две боце свете воде зване *Абу зем-зем* коју муслиманске хаџије и сад доносе, јер је врло лековита и „добра за свашта“. Болесник покропљен њоме оздрави. Крпе и мртваце, јер им се душе, причају побожни муслимани, не муче него иду право у царство небеско³. Кад је Меддах баба умро, Паша Јигит бег попрскао га је том светом водом и Бог учини чудо: из његова гроба потече жива лековита вода. То је *Меддах Суји* која лечи од сваке боље, туге и невоље, телесне и душевне. Још од тада је остао адет, који није ни данас престао, да се долази на извор и на гроб што је у турбету, јер су ту многи нашли лека. У шали се каже да ко сркне воду са извора Меддах бабина, никад Скопља не напушта. Деси ли му се и да оде, опет се мора вратити.

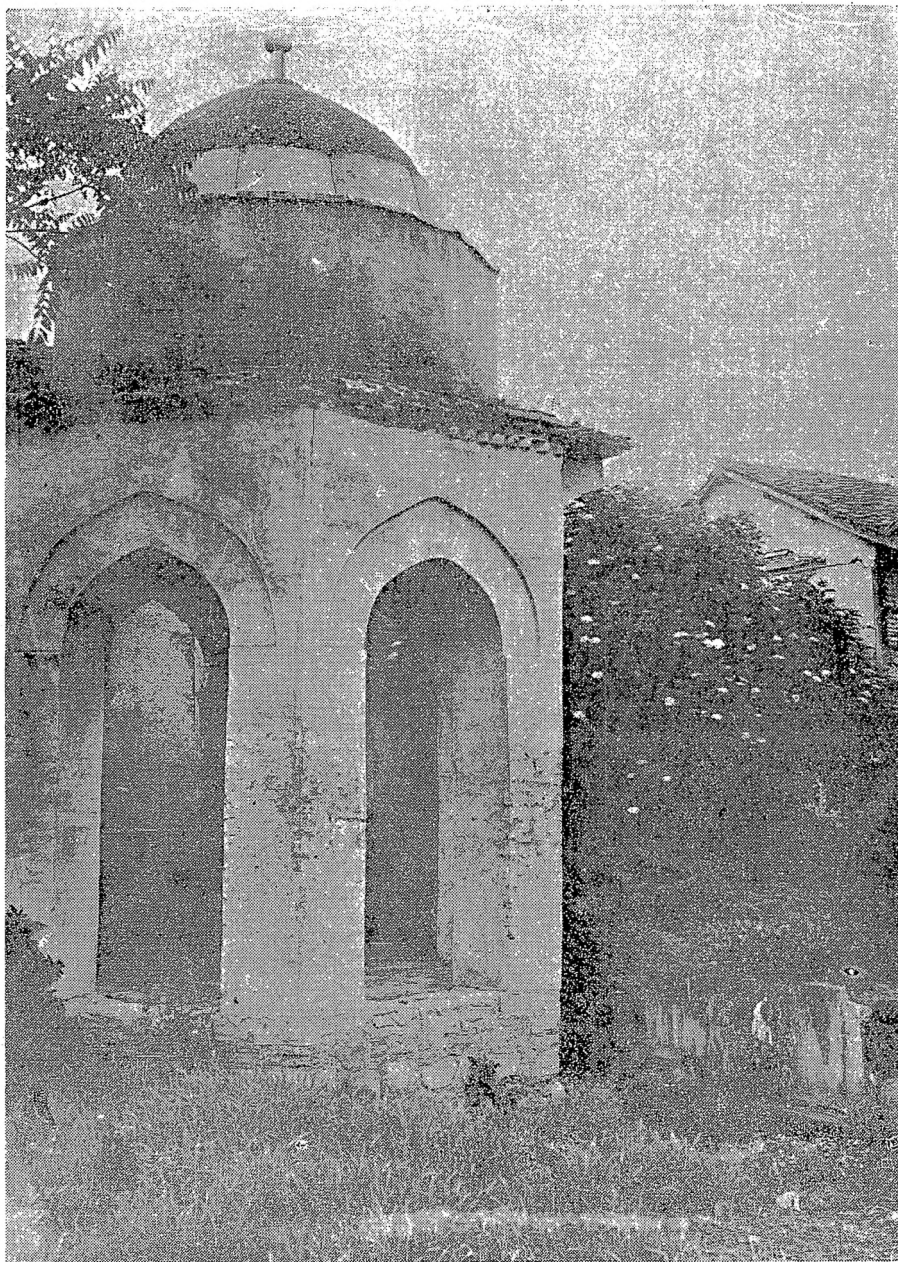
По гдекоји муслиманин од некуд зна да су хришћани у своје време причали да су ту сахрањена два велика човека, од којих се један звао *Џалинос* а други *Дакјанос*. Међу хришћанима овдашњим нисам могао наћи никога који би умео ма шта рећи о овим људима чудних имена.

¹ В. Вакуфија Алаца џамије у овој расправи.

² У вакуфији Качаникли Мехмед паше, која је написана хиџр. 1017. (1608) год. међу сведоцима помињу се имам и хатиб џамије *Меддах*.

³ О *Абу зем-зем* види часопис *Јужна Србија* бр. 34. и 35., за 1923. год., стр. 561—592 у напомени и Antun Hengi: *Život i običaji Muslimana*, друго издање, стр. 43.

У исламској књижевности Цалинос је познати грчки философ и зналац медицине: *Галиен*, *Галениус*, (Клаудиус). У старом веку он је слављен као највећи зналац медицинске науке после Хипократа. Рођен је у Пергами, у М. Азији, 131. год. после Христа. Отац му се звао Никон и био је неимар по занимању. Најпре је проучавао философске списе Аристотелове, после се бацио

Сл. 1. — Турбе Паша Јигит бега и вода Меддах бабе (Св. Врачи).

на изучавање медицине. Да би допунио своје знање путовао је по свету. Про-
вео је неколико година у Александрији. У 34. години кад је био, отишао је у
Рим и тамо се прочуо као најбољи лекар. Био је лечник римских императора
Марка Аурелија, његовог брата Веруса, и Комода. Он је написао коментаре на
Хипократова дела и својим искуством и експериментима их у знатној мери до-

пунио. Саставио је низ књига, које су на арапски превели славни арапски медицинари, као што су Хенин син Исхаков и Сабит син Кара¹. Тако је Галиен постао познат исламском свету као Цалинос, по арапском изговору његова имена. Не зна се у опште ни где је ни кад је умро. Зна се само толико да је умро у дубокој старости негде на путу из Рима ка Цариграду.

Сл. 2. Гроб Шеиха Меддах бабе, освајача Скопља.

Како се то име створило у Скопљу и везало за Меддах бабину воду није лако објаснити, али сам то име међу овдашњим простим муслиманима не један пут чуо да се помиње, увек додајући да то хришћани кажу.

Хришћани међутим ништа не знају ни за Цалиноса нити Дакјаноса, они

¹ В. Шемс-уд-дин Сами: Камус-ул-Алам, књ. III., стр. 1756, s. v. Цалинос, а cf. Ad Franck: *Dictionnaire des sciences philosophiques*, p. 568—569.

верују да је ту негда била црква посвећена Кузману и Дамњану, светим бесребреним врачима. На Св. Враче, који се празнују 1. јула, сутра дан по Павлов-дану, ту је раније долазило пуно света, нарочито много жена са децом и палили свеће на извору и на гробу у турбету и умивали се. Муслимани немају одређеног дана, они долазе кад се коме укаже потреба, а хришћани су се ту купили на *Свете Враче*, да се послужим речима једнога старца од кога сам и ове податке забележио, „се собираме како на пазар“.

Они које тресе грозница, које су нападе „strupки“, красте, бубуљице и друге слабости, телесне и душевне, купали су се и умивали водом са извора Меддах бабе и, ако је веровати причама, многи су „улогави“ проходили и болни-преболни оздравили. Ко је тражио лек ваљало му је, пре но што захвати воду са кладенца, да запали свеће на извору и гробу у турбету, потом да баци неколико зрна јечма или пиринца, два до три парчета шећера, једно свеже бело јаје, уз то још да тамо остави белег са себе и да у воду спусти белу пару које било вредности. Скопљанци овако раде кад год се обраћају за лек светим изворима, ајазмама. Бацање жита, шећера и јајета, умивање болесних делова тела, остављање белега, нишана са себе у облику крпе, кончића, паљење свећа и спуштање беле паре у воду врши се не само на ајазми код Меддах бабе него и на изворима у „Капиштец“, повише Тасиног Чешмичета испод Водна, на „Јаудиска вода“ близу Капиштеца, на једном врелу код села Кучкова, у Мирковцу код манастира Св. Илије, у врело „Жегравец“ код села Радишана и др. Тешки болесници каткад оставе код извора и рубље у коме су дошли, па се враћају у чистом.

Као што се види име Меддах мало по мало потиснуло је старија имена, наткрилило је чак и име оснивача џамије у чијем се дворишту и гробљу све ово налази. Сада многи непосвећени муслимани мисле да је и гроб у турбету Меддах бабин.

Меддах баба није измишљена него историска личност. Ја сам му гроб нашао мало даље од Паша Јигит бегова гроба, зарасла у корову, иза бивше медресе или текије што је код ове џамије (В. сл. 2.¹). На надгробном камену што му је пободен чело главе урезан је овај натпис на турском језику:

што српски значи:

Он је створац вечни.

Покојни, усапи, освајач

Скопља Еш-шеих Меддах

баба. За душу му ел Фашиха¹.

هو الخلاق الباقي المرحوم

المغفور فاتح اسكوب الشيخ

مدح بابا رحيچون الفاتحه

Шеих је свештено лице. У XV. веку су се тако звали и старешине имарета, нешто слично нашим игуманима, сада се тако зове старешина текије. За то се последњих година турске управе отимале хоће и дервиши о овај вакуф Паша Јигит бега, који је поради ове ајазме представљао примамљив иметак. Власти су решиле спор у корист хоџа, а против дервиша.

Нема забележене године на надгробном камену, те се не може знати из кога је времена овај освајач Скопља: да ли је то један од оних који су узели Скопље из руку његових српских господара или је, може бити, неко који се прославио у борби за преузимање Скопља од турских непријатеља, на пример после какве окупације. Имам поуздан доказ, као што је напред напоменуто, да се Меддах џамија у Скопљу помиње у год. 1608.

Као што је познато после пада Скопља, 6. јануара 1392. године, први султанов намесник, санџак бег Скопља био је тада већ чувени турски војсковођа, Паша Јигит бег, који је, како Хамер у својој *Историји Османског Царства* каже по Нешрији, био са Гази Евреносом одређен да предводе претходницу

¹ Т.ј. прочитати суру из корана ел-фашиха.

Муратове војске кад се из Кратова упутили преко гребена Црне Горе за Косово¹, 1389. године.

Наши хроничари и летописци различно бележе име овог првог султано-вог намесника у Скопљу. Костантин Философ помиње га под именом *Ифгит*. У летописима сусрећемо се са именом Игигита, иначе спомиње се и као: Ит бег, Паша Ит бег. У латинским изворима пишу га *Passa Ythus*, *Basaitus* и др.

У крвавом грађанском рату који су водили Бајазитови синови међу собом, у борбама између Мусе и брата му Мехмед Челебије Паша Јигит бег је узимао живо учешће заједно са Лазаревим сином Стеваном Високим. Турски крајишки заповедник Скопља тада се зове још и „Намесник земље Константинове“².

Помена о Паша Јигит бегу налазимо све до 1413. године.

Назначен је за обласног управитеља скопског одмах после Косовске битке. У *Ашик паша Заде тарихи*, чији је писац Дервиш Ахмед, савременик нашег Ђурђа Смедеревца, на стр. 64. о томе налазимо ово од речи до речи написано:

„Бајазит хан пошто је ступио на престо послао је у Лас-вилает (Србију), у Кратовску нахију и у све руднике, у Скопље Паша Јигит бега. И тако освојише највећи део Лас-вилаета. Остали (војска) вратише се у Једрене, пошто су мртво тело Гази Мурата хана послали били у Брусу. Док је Бајазит хан био забављен у Румелији, Караман-огли беше напао на Хамид Или и опленио га. Евреноса понова поставише у Серезу. С друге опет стране Фируз бег из Видина дође у Влашку (Ефлак), опљачка је, па се врати са големим пленом. Паша Јигит бег пак беше заузет у Босни и отуда Бајазит хану посла у Једрене силно благо“.

Мало се што зна о пореклу овог првог скопског санџак бега. Левенклав у XVI. веку сасвим произвољно за Паша Јигит бега вели да је син Исак бега: „*Jigides begus Isaci begi filius*“³.

Писац поменуте турске хронике *Ашик паша заде тарихи* на страна 61. вели да су после смрти Лала Шахинове за румелиског беглер-бега назначили Кара Тимур Таша. Он посла те номадски народ из Сарухан-Ила пресе-лише у пределе Сереза. И на стр. 65. вели: „Бајазид хан удари на Сарухан Или, те и тај предео заузео, ... па Саруханске земље придода вилаету Караси хидр. 792. (т. ј. 1389/90) год., па обе те области даде своје сину Ертогрулу. На 74. страни прича даље ово што може имати нарочити значај за порекло Паша Јигит бега:

„У Сарухан Илу живео је један скитачки народ (*гјучер халк*). Зимовао је у Менемен Пољу⁴. У тој области била је ударена пореза на со. Међутим ови се номади успротивише да плаћају ту дажбину. О томе известише Бајазит хана, а овај нареди своје сину Ертогрулу: „натерај тај номадски народ на послушност и у пратњи поуздане војске спроведи га у пловдивско поље. Ертогрул учини по очевој заповести. Те скитачке „колибе“ посла у пловдивско поље. Сад се у Румелији зову „Сарухан беглу“. Паша Јигит бег је старешина тога народа. У то време он је са њима заједно дошао“.

Писац ове хронике изгледа да је помешао догађаје, па оно што се догодило за време Мурата I и пре њега пребацио мало ближе, у доба владавине његова сина Бајазита I. Друкчије се не може разумети, кад се зна да је Паша Јигит бег био у Муратовој војсци на Косову и то један од виђенијих војсковођа.

Код Хамера а и код других познијих писаца турске историје Паша Јигит бега зову обично и најчешће Јигит паша. И овдашњи муслимани га сада само тако спомињу. Џамија се зове Јигит пашина, а тако се у турско време звала и једна махала у Скопљу. Међутим у препису једне свеске *скопског Сицила*, који се налази у мојим рукама, у год. 1725., месеца новембра, приликом разрезу порезе

¹ Хамер: *Историја Ошоманског царства*, књ. I., стр. 248, турски превод. Цариград, 1329. године.

² К. Јиричек и Ј. Радонић: *Историја Срба*, књ. II., стр. 116.

³ Coștăntin Jireček: *Staat und Gesellschaft in mittelalterlichen Serbien*. Teil IV., стр. 75.

⁴ У Санџаку Магнезија.

помињу се све садашње скопске махале. Прва је Паша Јигит махала, па Ибн-и-Пајко. Паша Јигит бег није никад носио титулу паше, него је њему таква била прва компонента имена, коју су доцније схватили као звање. Сад је, колико је мени познато, остало само женско име *Пашо*.

Џамија Паша Јагит бега нема сада своје вакуфије, нити се ишта у њој сачувало од старих докумената.

У рукама садањих службеника Јигит пашине џамије нашао сам само три берата новијег датума. Најстарији међу њима издат је 15. џемази-ул-еввела 1237. (27-I-1822) године на име Али Халифе, којим се поставља за имама „џамије, коју је уза саму чаршију, до Меддах-а подигао оснивач задужбина *Јигит паша*“. Бератом од 8. џемази-ул-еввела 1277. (11-XI-1860.) постављен је Али Халифе за хатиба ове џамије с тим да му се плаћа по 4 аспре дневно из „вакуфа џамије Јигит паше, која је у Скопљу“. И најпосле у трећем берату од 11. зилкаде 1278. (29-IV-1862) год. досуђено је неком Хасану да прима имамску плату из вакуфа џамије која се налази: „у близини Меддах-а, што је уза саму чаршију, а коју је саградио добротинилац и ктитор задужбине Јигит паша“.

У поменутом препису скопског *Сицила* под годином 1699., 29. јануара (6. шабан 1110.) помиње се: да је одређено из *вакуфа покојног Паша Јигит* звање хатиба у џамији *Арашта* уступио добровољно мула Сулејман Ахмеду Халифи са платом од 8 аспри дневно.

На овај начин излази да је и овдашња Арашта џамија у некаквој вези са Паша Јигитовом џамијом, пошто се, као што се види, из његова вакуфа исплаћивали службеници и Арашта џамије. Арашта џамија налази се у јорганџиској чаршији, између Безистена и Куршумли Хана. Само један део грађевине се сачувао стари. Све остало је доцније скрпљено и нико у Скопљу не зна ништа да каже о овој џамији. Вакуфа нема, оснивач јој се не зна.

ИСАК БЕГ И ЊЕГОВА ЗАДУЖБИНА АЛАЦА ЏАМИЈА.

После Паша Јигит бега за серхад мухафиза, крајинског војводу и султанова намесника у Скопљу назначен је Исак бег, ктитор вакуфа Алаца џамије, коју учени Турци зову и Исакије по имену њеног оснивача.

Још одавна се у турску и светску историју увукла чудна пометња у питање порекла овога знаменитог турског војводе у нашим странама.

Напред је споменуто како је Левенклав записао у својој историји муслимана да је Јигит бег син Исак бега. Турски историчари су Исак бега помешали са другим ратницима, војводама и државницима османским онога времена а истог имена. Још је вероватније да је Паша Јигит бег помешан са Паша бегом, сином Исак бега.

Хамер у својој историји османског царства за овог скопског Исак бега вели да је био син славног турског војсковође Гази Евренос бега, који је опет имао једног брата Хасана, а обојица су тобож имали по једног сина који се звао Иса. И на тај начин се кроз највећи број познијих турских историја, па одатле ваљда и кроз светску историју увукла нова погрешка и забуна и дела једног Исака и Исе почела се приписивати другоме имењаку и обратно.

У енциклопедиском речнику Шемс-уд-дина Сами — *Рамус-ул-Алам*, књига II., стр. 900, помињу се из овог времена три Исака: два бега и један паша:

„Исак бег је један од газија из доба владавине султана Мурата II. Дуг низ година је управљао борбама и ратовима против Србије, и највећи део њен је он и освојио. Напоследку он је заузео Смедерево и заробио „Гргориус“-а.

За другог Исак бега вели се тамо:

„Тако исто и он је био из редова победилаца (гази), а син је познатог турског војсковође Тимур Таш паше. Брат му је био Осман Челебија. Између осталог овај Исак бег био је надзорник над радовима при градњи чувенога у свету и по лепоти и по величини моста на реци Еркене, који је саграђен по заповести султана Мурата II.“

За Исак пашу стоји: „био је везир турског царства. За владе Мехмеда Освајача и Бајазита II заузимао је два пута положај великог везира. Грчког је порекла. Од доба Паша Јигит бегова, благодарећи својој способности и срећи, доспео је на положај беглер-бега Босне. После је добио звање везира. Бивао је санџак бег у више вилаета, па кад је Махмуд паша први пут свргнут са положаја великог везира, Исак паша је заузео његово место. Он је угушио устанак Караман и Гермијан Оглија. Том приликом је из Аксараја раселио и у Цариграду населио много занатлија и учевних људи. Махалу у Цариграду где су ови насељеници били прозвали су Аксарај, као што им се звао и њихов завичај у Малој Азији“.

„887. (1482/3) год. за време рата против Узун Хасана свргнут је са положаја великог везира па је поново позван Махмуд паша. Приликом доласка на престо султана Бајазита II, 886. (1481.) год. дошао је по други пут за великог везира и пошто је на том положају остао две године, због старости смењен је, па је по молби послат за гувернера Солуна, где је неко време проживео па умро“.

„И тако био је велики везир свега седам година, први пут пет, а други пут две године“.

„Овај Исак паша има у Цариграду код Ахур Капије једну џамију, а махала око те џамије и сад се зове Исак пашина махала“.

Са малом разликом то исто налазимо и у *Сицил - и - Османи*, књига I, страна 323:

„Исак бег био је један од храбрих велможа. 868. (1463) год., после освојења Босне назначен је за првог гувернера њена. Хиџ. 870. (1465/6) год. умро је, а на његово место назначен је његов син Иса бег“.

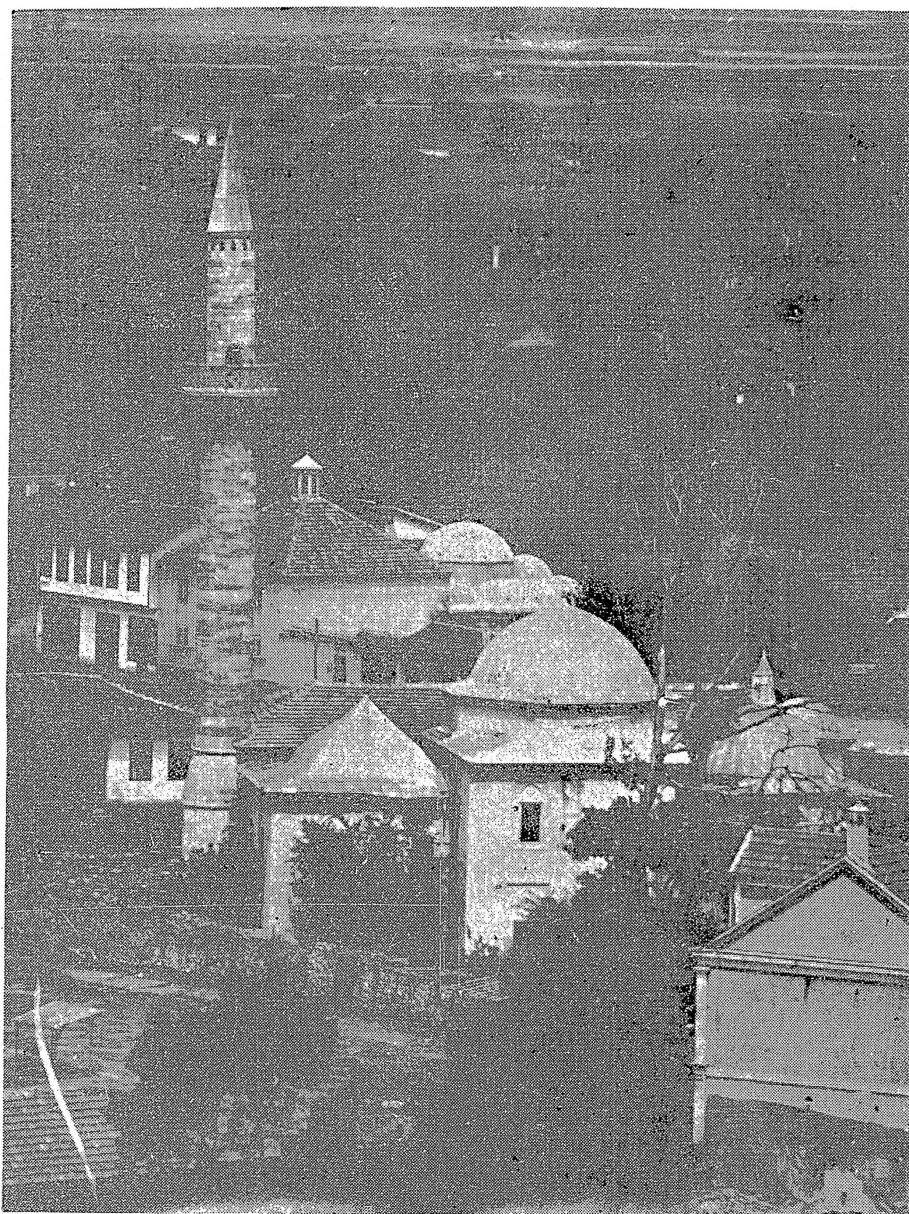
„Исак паша: један од старинских заповедника, био је прво роб, па по том под својче Паша Јигит бега. Као храбар војвода пао је у очи Мурату II, те га је узео у своју службу. У знак признања даровао му је звање везира. Толико је био султану мио, да га је са собом повео у Магнезију, кад се захвалио и сишао с престола. Био му је везир све до смрти. За владе Мехмеда Фатиха био је неко време беглер-бег најпре Анадолије па потом и Румелије. 885. (1470/1) год. постао је велики везир. 877. (1472/3) год. свргнут је са тог положаја. 886. (1481/2) год., после смрти Мехмеда Освајача, да би свет био стишан и умирен дошао је по други пут за великог везира, па је 888. (1483) год. поново смењен и послат за намесника у Солун, где је 890. (1485/6) год. и умро. У Цариграду је саградио џамију. Зет му је био Кедик Ахмед паша“.

И тако бисмо могли наређати читаву множину историја у којима у овом питању влада оваква пометња. Па ни оштроумни и проицљиви К. Јиречек није се могао од ове погрешке одбранити. У својој *Историји Срба*, књ. II, стр. 97. и он тврди да је први крајишник и намесник султанов за западне стране са седиштем у Скопљу био Јигит паша, син Исака бега, а после њега тај положај заузео је Исак „син славног војсковође Евреноса“. То исто налазимо и на стр. 119. где се тврди да је Исак, који је у борбама против Босне и у Босни руководио турским операцијама, био Евреносов син, дугогодишњи намесник у Скопљу, у Македонији.

Кад сам ја у *Јужној Србији* наговестио, према резултатима истраживања г. Др. Ђ. Трухелке, вероватноћу да ће наш Исак бег бити потурчењак из босанских страна, онда је Салих бег Рустембеговић, некадашњи председник скопске беледије, написао у тадашњем органу муслимана Јужне Србије, *Хаку* чланак у коме је тврдио опет на основу турских извора да је војвода Исак бег пореклом од „чисте турске крви“ и да је син Тимур Таш паше¹, тврдо уверен да је ово замршено питање једним замахом решио.

Током времена порекло овог знаменитог војводе и санџак бега заборавило је и турско Скопље. Не само то. Заборавиле су га и мутевелиске породице вакуфа Исаковића, од чијих су прихода они вековима живели.

¹ В. часопис *Јужна Србија*, бр. 20., стр. 482.

Сл. 3. — Стара или Алаца или Исакије Џамија у Скопљу.

Над главним улазом у џамију Исак бегову, не зна се ко и кад је крупним и врло испреплетеним и замршеним словима, плавом бојом по камену написао овај натпис:

Што српски значи:

Свети Имареш сазида се у дане
сулшана Мураша, сина Мехмеда Хана.
Сазиждишељ јој је Исак бег, син Паша
Јигиш бега. Лета 842. (од Хицре, т. ј.
1438/9 после Хр. Рођ.).

العمارة الشريفة بينها في ايام سلطان

صراد بن محمد خان اثير امرا الحير اسحاق

بك بن پاشا يكييت بك في سنه اثنين

واربعين وثمانمائه

Старији хронографи и историчари турски знају боље ово питање. На страни 52. *Историје Соллак Заде* налазимо:

„Кад је хиџр. 792. (1389—90) год. Јилдирим (Бајазит) послао Тимур Таш пашу са много војске да освоји Српске земље (Лас-вилает), тада је управу санџака и околних нахија дао једном војводи по имену Паша Јигит бегу, који је био господар Исхак бега“.

Одавде је, држим, потекло оно погрешно мишљење доцнијих турских историписаца да је Исак бег био син Паша Јигит бега. На то их је завела реч *ефенди*, господин, господар, како се често сада у фигури каже за оца. Тако је некако продрла та погрешка чак и у наведени натпис изнад главног улаза Алаца џамије. Верзија пак и тврђење да је паша Јигит бег био син Исак бегов, дошла је, без сумање, на тај начин што је паша Јигит бег помешан са Исак беговим сином Паша бегом.

Што је донекле ово замршено питање о пореклу Исак бега, другог скопског санџак бега и крајишког војводе за западне стране разјашњено имамо да захвалимо недавно објављеној у Цариграду турској хроници званој *Ашик паша заде шарихи*¹ чији је писац, Дервиш Ахмед, лично познавао Исак бега, са њим се из Меке вратио у Скопље, код њега у сарају био у гостима и са њим и са његовим синовима ишао у „харамилук“ и у рат по српским земљама. Он потпуно добро разликује Евреносовиће од Исак бега и Исаковића. О његову постављењу за крајишког војводу у историји *Ашик паша заде* на стр. 117. налазимо ово:

„Гази султан Мурат је поделио крајине царства по једном од својих јунака. Исак бегу предаде Српску Крајину (Лас-Уџи). Кад год би Исак бег са својим акинџијама покушао да продре у Србију, Влк-огли (Ђурађ Бранковић) би на који било начин својим ђаволијама успео те поход у пљачку не би испадао задовољавајући“.

„Исак бег је послао султану хабер. Представио му је стање Влк-оглије. Због тога султан све што беше уступио Влк-оглији, одузе натраг и поче располагати као са својом имовином. И раздели (његове земље) међу својим људима. При том Вуковић дознаде да ће против њега поћи султан, с тога одмах посла поклицаре с поруком: „Царе, господине, прими моју кћер за своју царију, као што је и твој дед Бајазит узео био од нас девојку“².

Тиче се, као што се види, рата деспота Ђурђа са Турцима који је изазван био због заузећа града Голупца, који је неверни деспотов војвода Јеремија предао Турцима г. 1427.

У пролеће 1428. год. измири са Мурат II са деспотом Ђурђем. Деспот је добио мир под врло тешким условима: признао је султана за свог врховног господара, обвезао се да му плаћа годишње 50.000 дуката харача и да му у рату помаже са 2.000 коњаника. При том су тад Турци већ држали Крушевац под својом управом³.

„Уз то му — наставља дервиш Ахмед — посла и небројено благо. Исто тако посла и пашама. Од Крушевца све до његова (деспотова) вилаета уступише му, па и у самој његовој земљи одредише да му плаћа велике суме. И тамо је један склав⁴ седео. Вуковић се обвезао и јемчио да муслиманима неће бити квара од стране Угарске (Енгерос). Гази султан Мурат беше уверен да се овај неверник (џафир) придржава тачно уговора. Султан је сматрао да је српску земљу освојио, па се повуче, јер беше целу српску земљу подвргао плаћању харача. Из неких вилаета (крајева) и харач је купио. Ово је освојење обављено руком султана Мурата хиџриске 831. (1428.) године“.

Док је био у животу Стеван Лазаревић Турци су неко време били оста-

¹ *Ашик паша Заде Тарахи*, издање Мин. Просвете. Цариград хиџ. год. 1332.

² О удаји Мариној види Ч. Мијатовић: *Деспош Ђурађ Бранковић*, I., стр. 201—222.

³ К. Јиречек и Ј. Радонић: *Историја Срба*, књ. II., стр. 130—131.

⁴ Не види се јасно шта је Ашик паша овде хтео рећи: *Кол* или *Кул*, пошто се те речи пишу у турском једнако. Оно прво значило је војска, ово друго делегат, војни аташе.

вили деспотовину на миру. Скопски санџак бег је сву своју пажњу био сконцентрисао на земље босанске краљевине. Тамо се господа беху крвно завадила и својим раздорима пружали прилику за турску интервенцију.

У борби између Хрвоја Вукчића и Сандаља Хранића Турци су били на Хрвојевој страни. Операцијама је руководио исти овај наш Исак бег, наследник Паша Јигит бега, који је 1414. године пљачкао по Хрвојевој области. Кад се против краља Остоје појави као супарник Твртко II, Исак бег га је са Хрвојем помагао. Тако се мало по мало Турци угнездише у Босни, још пре пада српске деспотовине. У јулу 1415. год. Исак бегова војска и Хрвоје потукоше код Добоја присталице краља Остоје и Сигисмунда, маџарског краља.

На страни краља Остоје и Сандаља Хранића борио се и босански војвода Павле. Није протекло много времена, па се у Босни изврши друкчији распоред сила. Исак бег са својом војском био је на Сандаљевој страни, кад људи овога убише војводу Павла, па су у тој борби Турци потукли и Петра сина пређе поменутог војводе Павла, као што се то види из овог писма Сандаља Хранића које је послато у Дубровник 30. маја 1420. год.:

... Тош що ће нихъ било, а с милостию и даромъ Божиъм и великога цара сѣтана Мехометъ бега приде 8 наше рѣке, записано и ѣтверѣдено и воѣводомъ Исакомъ издано намъ реченѣмъ дрѣжати и ѡбладати 8 то врѣме, када се Петръ Павловић изневѣри царѣ сѣтанѣ, и 8би га Исак царевъ воѣвевода с царевомъ войскомъ, а мнѣ више реченомъ воѣводи Сандалю и моѣи брати изда градъ Сокоѡ 8 Конавлахъ и по жѣпѣ Конавѣѡске, що ће било Павлово и по томъ мѣ сина Петра...¹ После смрти краља Стефана Остојића остао је једини Твртко II, као краљ у Босни, али његова владавина била је слаба и немоћна. Турске акинџије под командом Исак беговом су често пустошили и пљачкале земљу. Једна турска војска од цигло 4000 људи пљачкала је по Босни, чак до Хрватске, цело лето 1426. год.

Смрт Стевана Лазаревића и долазак Ђурђа Бранковића за деспота привукли су пажњу крајишког војводе турског, те се сада турска сила, пошто је деспотовину минирала и са запада, од босанске стране, обара свом снагом на Србију. По свему судећи Исак бег је био неумољиви непријатељ Ђурђа Бранковића. Из Скопља му је пратио сваки корак и о свему извештавао султана. Нарочито је обратио пажњу на акцију Ђурђеву да дође у што пријатељскије односе са северним својим суседима, са Маџарима. Кад је избила побуна у Караманији, осумњичен је Вуковић и о томе ево шта се прича у *историји Ашик паша заде* на стр. 122.:

„Пре тога Исак бег беше известио султана о издаји Влк-огли као и то да су само његове ђаволије оно што ради Караман Огли и оно што се спрема да учини Угарска. О томе беше дознао и султан. Због тога гази султан Мурат скупи војску с којом је хтео да заузме целу деспотову земљу (Лас-вилает). Влк-оглија био је исто тако извештен о томе, те поново упути своје посланике и то посла их са неизмерно великим поклонима и још поручи: „Девојачка ми је спрема (џихаз, чеиз) готова. Пошљите човека, узмите своју џарију“. Паше рекоше цару: „Треба је узети“. А султан ће на то рећи: „Спремите што је потребно“.

„Из Скопља послаше госпођу Исак бегову. Ради тога је у Скопље дошло пуно људи. Право одоше у Смедерево. Кад је било остало још неколико дана пута, Влк-огли им у сусрет посла госпође ђафирске властеле (беглер) и приреди им велелепан и чудан (џаџиб) дочек. Уз красне свечаности и велику пошту допратише их у Смедерево. И ту им приредише дочек голем без краја и конца“.

„Пописаше целокупну девојачку спремју. Списак предадоше Оезбег аги. Влк-огли беше рекао: „Ја мираз својој кћери нисам дао, него сам цару дао“²,

¹ Fr. Miklosich: *Monumenta Serbica*, стр. 301. — К. Јиречек и Ј. Радонић, *Историја Срба*, књ. II, стр. 119—120.

² О миразу који је Ђурађ дао уз Мару види К. Јиречек и Ј. Радонић: *op. cit.*, књ. II, страна 136.

па он ако хоће нека га да овој својој царији, ако пак хоће нека га да и другој својој царији“. Најпосле девојку доведоше у Једрене. Султан јој свадбе није градио велећи: „Шта ће свадба за кћер једнога неверничког спахије“.

„И све што Влк-огли беше поручио, рекошу султану. На то ће султан рећи: „Зар ја немам шта да дам својим царијама, него да им дајем прђију његове кћери“. Ништа није примио. Врати натраг мираз тој девојци. Кратко време остаде, па је послаше у Брусу. И девојка Исфандијарева била је у Бруси. Њу даде довести у Једрене“.

Као што је познато Мара се Ђурђева удала за Мурата по нашим летописима 4. септембра 1435. год.

Из вакуфије гази Иса бегове дознајемо да се мати његова а жена гази Исак бега звала Сеиди. Да ли је она ишла у Смедерево по Мару, не зна се за то што ми не знамо је ли то била и једина жена његова¹.

Пре тога се помиње један Исак бег у походу на Албанију. У марту 1430. год. заузеше Турци Солун на јуриш. И ту је Исак бег са војском свога сандака узео учешћа. После тога је султан Мурат наставио освајање по Епиру и Етолији. За то време Исак бег у пратњи једнога од синова српскога деспота провали у Албанију па одузе Ивану Кастриоти неколико градова, поседе земљу Тана Дукађина и оплени млетачке поседе око Скадра као и планинске крајеве Гојчина Црнојевића².

1434. год. Исак бег је долазио у Босну и помагао Радивоју, сину краља Остоје против Твртка II. Овога пута Турци нису имали успеха. Твртко освоји Ходидјед, источно од Сарајева на путу за Дрину, у области земље Павловића. Сад је Босна била за тренутак ослобођена Турака. Но није потрајало дуго. После смрти Сандаља Хранића (умро 15. марта 1435.), његова синовца Стјепана Вукчића напали су били Сигизмундови људи, те он позва Турке против оних у Хуму и против Радослава Павловића. На тај начин се сад понова Турци утврдише у Босни.

У току 1437. и 1438. год. Стјепан Вукчић је у савезу са краљем Твртком II ратовао против Радослава Павловића. У томе му је помагао турски војвода Исак. Тако је најзад освојио Требиње 1438. год.

Павловићима у Приморју остао је само Клобук и неколико села као Журовиће (сада Калођурђевиће) код Ријеке (Омбла)³.

Долазак Марин у Једрене помео је рачуне непријатељима деспота Ђурђа, но само за кратко време. Непријатељи Ђурђеви опет надовладаше у Једрену. О томе у *историји Ашик паше заде* на стр. 126. и 127. а у глави у којој се говори „како је султан Мурат жудео да заузме Смедерево“ читамо ово:

„Кад је са Београда (Белергад) отишао, дође право у Скопље. Тад ће му Исак бег рећи: „Еј царе, Господару! докле год је Влк-огли у Смедереву, нити ће се смирити Караман-оглу, нити ће нам верни бити Угри; па и Дракул нам је неискрен и неверан“. А цар ће на то рећи: „Само да из овога⁴ изађемо, ако Бог да, видећемо и њега“. Дође у Једрене, где је презимио. Чим је настало лето поручише Дракулу и Влк-огли: „Дођите у престоницу (*капу*)“. Влк-оглија не дође, посла своја два сина. Дракул видевши шта је урадио Вуковић, одазва се позиву па оде лично са своја два сина. Дракула ухватише заједно са његовим синовима. Њега затвори султан у граду Галипољу, а два му сина ухапси у Гермидијан вилаету, у тврђави Егри Гјоз“.

„Влкоглина пак два сина затворише у тврђави Токат⁵. Те године је Исак бег тражио допуштење да иде на хаџилук. Султан му одговори: „Иди на лето“.

¹ В. у вакуфији Гази Иса бегове џамије у Скопљу.

² К. Јиречек и Ј. Радонић, *op. cit.*, књ. II, стр. 133.

³ *Ibid.*, стр. 138., 139.

⁴ Нејасно: зиме? рата?

⁵ Ђурђеви синове: Гргура и Лазара султан је у тамницу бацио 16. априла 1441. год. а ослепио их је 8. маја исте године. — К. Јиречек и Ј. Радонић у наведеној Историји књ. II, стр. 143.

„Паде под Смедерево, Влк-оглија утврди своје градове, оде у Угарску. Султан заповеди: „Нападните на Лас-вилает“. Таква је навала и пљачка извршена, да се мушкарац од четири године продавао по 20 аспри на тргу у Скопљу“.

„Кад се Исак бег врати из Меке, Смедерево још не беше заузето. Аброноша стиже с наредбом: „Одмах иди на Никједубро¹⁾ и опседни га“. Тад је Гермидан санџак гувернер био Осман Челебија, син Тимур Ташов, који је погинуо у оној борби на Варни“.

„И ја, убоги, (писац ових догађаја) стигох тада од Ђабе са Исак бегом у Скопље“.

„С времена на време узимао сам удела у борбама. Једном приликом смо ишли са Исак беговим сином Паша бегом и Килич Доганом у пљачку (харамилук)“.

Док су се развијали унутрашњи нереди и немири у Маџарској између два непријатељска табора: присталица изабраног пољског краља и наследника Ладислава т.зв. „посмрче“, султан Мурат II. 1440. год. дође под Београд, али се врати без успеха и ово причање Ашик паша заде односи се на тај поход.

Ова турска експедиција против Ђурђа завршена је на тај начин што је Турска прегазила целу деспотовину и Смедерево заузела: „У кратко те године је Смедерево освојено и са њим цела Лас-земља“, вели Ашик-паша заде. „По њиховим Лас градовима сместише војску, а по варошима њиховим поста-више кадије“.

„У Смедереву је отклањан у први петак свечани намаз. Целом се покрајином завладало“.

Смедерево је освојено после тромесечне опсаде 18. августа 1439. год. и за санџак бега назначен је Исак бег, не Евџеносовић, него овај наш скопски. Због тога се налазе белешке у којима се он назива „Фатих-и-Семендра“, освајач Смедерева²⁾.

Деспот Ђурађ је напрегао сву снагу да организује једну хришћанску војску којом би успео да истера Турке из своје отаџбине. И доиста, пошто је обишао крсно и западно, он је у томе и успео. У јесен 1441. год. Јован Хуњади у једном налету из Београда продре дубље у земљу и потуче смедеревског санџак бега Исака. Идуће године Хуњади потукао је двојицу турских војсковођа: Мезид бега у Ердељу и Шехабедина, румелиског беглербега, у Влашкој.

После тога тек угарски сабор у Будиму донесе одлуку да се предузме поход против Турака у унутрашњост Турске и већих размера.

У јесен 1443. год. краљ Владислав, Јован Хуњади и деспот Ђурађ кретоше се из Београда са једном војском која је бројала нешто јаче од 30.000 људи. Хуњади је био са својом коњицом далеко испред остале војске. 3. новембра, кад је био између града Болвана (код Алексинца) и Ниша успео је да потуче румелиског беглербега Касима и Исак бега са још неколицином санџак бегова. 12. децембра 1443. избила је савезничка војска код Златице на Средњој Гори, код данашње варошице Панађуришта и старог града Стрелче у Бугарској и одатле би имала де се спусти право у пловдивску равницу. Али турске војсковође: Касим, Исак и син му Есе (Иса) бег, Турхан бег јуначки су бранили на цичи и зими улаз у шумовите планине јужно од Златице. Касим бег се упути за хришћанском војском. 24. децембра одбијен је напад Турака код Мелштице, недалеко од Софије. Последња је битка била на планини Куновици, између Пирота и Ниша, где су Турци били поново потучени 2. јануара. Том приликом допадоше ропства многе турске старешине, па међу њима и султанов шурак Махмуд Челебија.

Четири дана после тога, 6. јануара, логоровала је војска у Прокупљу. Деспот није успео да ова војска презими у Србији па да на пролеће настави рат. Глад и оскудица у животним намирницама гонила је војску да се што

¹⁾ Биће без сумње Дубровник.

²⁾ Испореди К. Жиречек и Ј. Радоњић, *op. cit.*, II, стр. 141.

брже повлачи ка Београду, где је стигла под крај јануара. Фебруара 1444. год. ушла је војска свечано у Будим¹.

Без сумње о овим догађајима говори Ашик паша заде у својој *Историји* на страни 127.:

„Једном се у војсци појави некаква узбуна (смутња). Исак бег појаха хата. Појахаше и све газије. Од једном, неочекивано спазисмо како се испред нас појавише два неверника (џафира). После се за њима појави још велико мноштво. Пешадију беше поставио позади, иза коњице, која је наступала као црни облак. Газије пак кликнуше *шекбир*², па навалише на противничку страну. Залетеше се са хатовима на пешадију, а пешадија просу стреле, али се они не освртаху на стреле (ок), него јуришаше и потукоше их. Њихова коњица побеже а пешадија им се скрха под ногама коњаника. Такав је слом био да коњи газија више нису могли ићи од лешева неверничких. Тада Исак бег повика: „О газије, доста сте убијали, сад робите!“

„Кунем се ја, убоги, осим оних што сам побио, петорицу сам свезао и дотерао их у Скопље. Сву петорицу сам у Скопљу продао за 900 аспри“.

Из вакуфија које се овде објављују види се да је Исак бег имао поред жене Сеиди још и три сина: Иса бега, Мустафа бега и Паша бега. О овом последњем Ашик паша заде у својој *Историји* на стр. 106. прича да је из Скопља ишао у „харамирук“ по српским земљама. Ко зна колико је он таквих похода чинио по ондашњој Србији, али је једном био лоше среће. Деспот Ђурађ га је једном приликом негде заробио и бацио у тамницу.

„Исак бег имао је једног сина, вели Ашик паша заде, име му је било Паша бег, а звали су га Дели Паша. Док је цар свадбу светковао, Влк-огли ухвати га па га ухапси“.

Ништа више не знамо шта је било са овим Дели Пашом у Ђурђеву су-жањству. У вакуфији Иса бегове џамије која је написана у 1469. год. Паша бег помиње се као покојни³.

О Мустафи Челебији, сину Исак бегову још мање се зна. Хиџриска 874. (1469.) године у вакуфији Иса беговој помиње се још међу живима⁴. Године 1445. у фебруару жалио се скопском шеријатском суду и тражио је да му он пресуди и изврши поделу очевог имања⁵. Више ништа нисам могао пронаћи о овом сину Исак бегову. У Скопљу је имао велика некретна добра, а није за собом оставио никакву задужбину.

У часопису *Јужна Србија* за 1922. год., бр. 11., стр. 127—133 и бр. 12. стр. 160—169., ја сам у српском преводу објавио вакуфију Мехмед бега, сина Исак бегова о његову вакуфу намењеном месциду и имарету, што се налазе у Теће Махали у Тетову, а која је вакуфија састављена и протоколирана у другој декади месеца маја 1463. (почетак месеца Рамазана 867.) године. На жалост, паралелног турског текста ове вакуфије немам, пошто се хафиз Шевки ефендија, у чијим је рукама она била 1913. год. више не налази у нашој земљи. У тој вакуфији поред овог Мехмед бега, ктитора тетовског вакуфа помиње се још један син Исак бегов, његов брат Мехмед бег, о коме се каже да је подигао хамбаре на своје земљишту у селу Врпчишту⁶. Исто тако међу сведоцима који су пред шеријатским судом сведочили о постанку овог Мехмед бегова вакуфа тетовског месцида и имарета потписани су први: Иса бег, брат завештачев и други му брат Махмуд бег⁷! О овом Махмуд бегу Исаковићу нема никаквих података више. А оснивач тетовског вакуфа, Мехмед бег помиње се у Иса беговој вакуфији као граничар једног Иса беговог имања. Пада у очи

¹ Јиречек-Радонић, оп. cit., II., стр. 146-147.

² То јест почеше на глас говорити: *аллах екјбер* = Бог је највећи!

³ В. у овој расправи вакуфију гази Иса бегове џамије у Скопљу.

⁴ В. опет тамо.

⁵ В. вакуфију Алаце џамије у овој расправи стр. 152.

⁶ *Јужна Србија*, бр. 11., стр. 130.

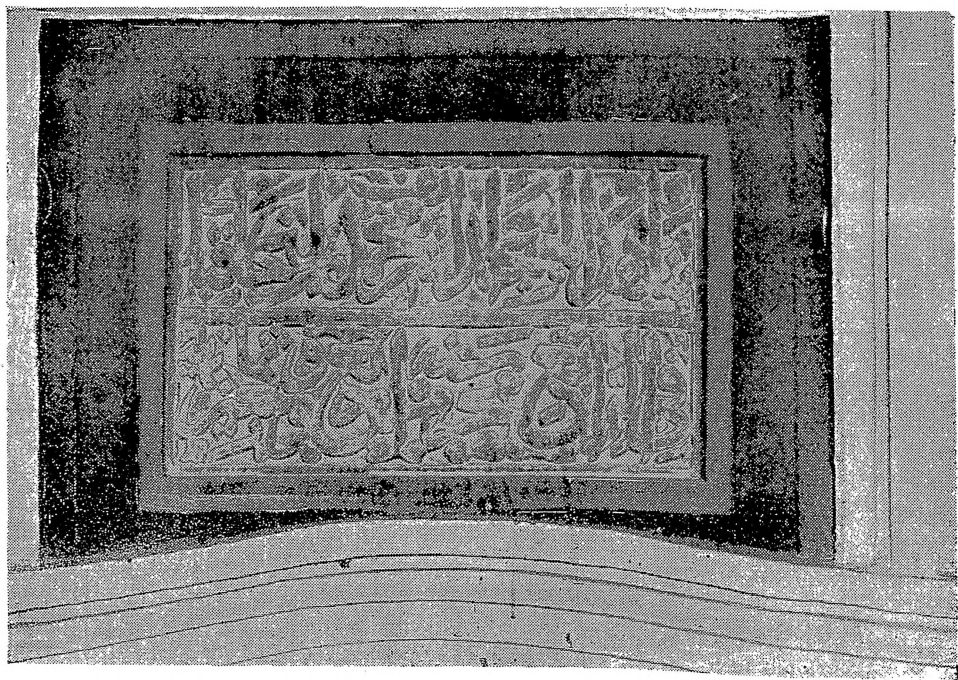
⁷ В. *Јужна Србија*, бр. 12., стр. 167.

међутим да њега Иса бег не зове изрично братом, како то чини кад спомиње пређе поменућу своју браћу: Паша бега и Мустафа бега, него се при помену овог Мехмеда каже: *халеф-ул-умера ел-кирам*, што би српски значило: *пошомак благочесних војвода*. Нека подвојеност међу њима постоји. Овај Мехмед и брат му Махмуд може бити синови су Исакови од друге жене или тако штогод, или су се раније од оца оделили. Само се тако може објаснити чињеница да се обојица не спомињу при деоби Исаковог имања у шериатском иламу који је изазвао својом тужбом Мустафа бег, брат Иса бегов 1445. године.

*

У Скопљу има једна стара џамија коју скопски муслимани зову *Кјебир Мехмед Челеби*, по имену њеног оснивача. По њему је и цела једна махала у Скопљу од давнина добила назив Кјебир Мехмед Челеби. У списку махала у Скопљу у скопском сицилу године 1725. она је трећа по реду: *паша Јигиш, Ибн-и-Пајко, па Кјебир Мехмед Челеби*.

Ова је џамија првобитно била саграђена од тврдог материјала. Сазидана је од камена и прошарана са по три реда цигаља. За време оног великог пожара 1689. године или неком другом приликом она је пострадала. По свему судећи она је најпре имала једно или два кубета, оловом покривена, па је, бог зна кад и како оштећена, те сад има обичан кров, ћерамидом покривен. Споља се јасно види где су зидови доцније дозиђивани и оправљани и који су делови џамије остали нетакнути. У овој џамији, изнад главног улаза њеног још стоји узидана стара камена плоча на којој је испупченим турским словима урезан овај натпис:

Сл. 4. Натпис над главним улазом у џамију Кјебир Мехмед Челеби у Скопљу.

који у српском преведу гласи:

Овај свешти месџид сагради Мехмед син
Исак бега 4. дана месеца Мухарема године
874. (т.ј. 15. јула 1469.).

بناء هذا المسجد الشريف

محمد بن اسحاق بك في الرابع

محرم سنة اربع وسبعين وثمانمائة

Ово би био још један и то јачи доказ да је Исак бег доиста имао једног сина по имену Мехмед.

Међутим, као што је напред речено, ктитор ове џамије звао се, као што се сад и ова џамија зове, Кјебир Мехмед Челебија. Џамија има свој вакуф и у рукама њених мугевелија чува се оригинална вакуфија која је састављена и кроз сицил проведена у почетку месеца рамазана године 874. (т.ј. прве декаде месеца марта 1470.), која се овде објављује у српском преводу са њеним турским текстом. У њој се ктитор (вакиф) зове *Кјебир Мехмед Челебија, син Иса бега сина Исак бегова*.

Има још један докуменат који заплиће и замршује ово питање. Г. Д-р Ћ. Трухелка у својој збирци *Турско-словјенски споменици дубровачке архиве (Гласник Зем. Музеја XXIII. за 1911 год., бр. 1—3, на стр. 13)* објавио је једно писмо писано нашим језиком, ћирилским писменима. На том писму са стране, на маргини има турски потпис: *Мехмед бин Исхак бег*, т.ј. Мехмед син Иса бег. Оно што је чудновато садржина писма не слаже се са пређе поментним турским потписом.

То писмо гласи:

Њд Исак бегова њнака¹ војводе Мехмедъ Челебиѣ, Павловиѣ земље господар(а), плем(е)нитимъ и мѣдрѣмъ и всѣкѣ чѣсти достоинимъ нашимъ дразимъ старемъ приѣтелмъ кнезѣ и властелмъ и всоимъ ѡпкинимъ град(а) Дѣбровника мног(о) здравіѣ и хер(е)тисаниѣ и м(и)л(о)стѣ божию да имаа племнство ви. Властеле да знате ерѣ ѣ Андриѣа врачъ на ѡвѣи годинѣ мног(о) потрѣдиѡ и послѣжиѡ прѣво кон војводе паки кон мен(е) и ком мога сина Барака, за то ви ѣ војвода писаѡ, молеки се за неѣа. И ми вам се мног(о) молимо ѡд наше стране, како нашиѣмъ добремъ приѣтелемъ, ѡкрепите Андрию меѣѣ вами и не пѣстите га измѣѣѣ себе, и војводине воле ради и наше воле ради, ерѣ ке ѡнѣ и ѡщѣ потрѣбовати и војводи и намъ и нашимъ млагимъ и паки вамъ; Ерѣ ако ѣ Андриѣа и младѣ временомъ, али га смо видели старе и мѣдре памѣти. Мног(о) се вашоимъ м(и)л(о)сти за неѣа ради молимо, да га имате ѣ милости кон себе.

И бѣѣ да вес(е)ли плем(е)нство ви.

Г. Д-р Трухелка се није много двоумио несугласицом која се јавља у овом писму, што се Мехмед Челебија у српском тексту зове унуком војводе Исака а у турском потпису сином Исаковим, а то за то што он зна да је Исак бег доиста имао унука Мехмеда, али није знао да је он исто тако имао и сина Мехмеда. Унук Исаков а син Иса бега у породици звао се *Сагир* (Мали) Мехмед за разлику од *Кјебир* (Велики) Мехмед Челебије.

Да је пак Мехмед Челебија који је писао горње писмо Дубровачкој општини исто оно лице које овде у Скопљу има своју џамију и вакуф, говори нам и чињеница што је „Павловића земље господар“ имао сина Барака исто онако као што је и Кјебир Мехмед Челебија скопски имао сина истога имена, који се спомиње у његовој вакуфији.

На основу вакуфија Исаковића несумњиво се може утврдити да Кјебир Мехмед Челебија није исто лице са Сагир Мехмед Челебијом, који је несумњиви син Иса бегов. Кјебир Мехмед Челебија, који је, као што се из наведених докумената види, био жив кад је Иса-бегова вакуфија писана, нигде се не спомиње, бар не са тим атрибутом. Исто тако се готово са сигурношћу може утврдити да ни Мехмед бег, оснивач тетовског вакуфа није исто лице са Кјебир Мехмед Челебијом.

Да ли је Исак бег имао женске деце и колико их је имао и какву су судбину доживела, ни од куда нисмо могли докучити.

Његова задужбина Алаџа џамија (в. сл. 3) првобитно се састојала из имарета и медресе. Богомоља је била очевидно скромних димензија, ма да сам њено име — Алаџа, нашао забележено још 1595. године у вакуфији Хаци Аише хатуне, унуке Иса бегове, а кћери Сагир Мехмеда.

¹ Д-р Трухелка је ову реч поправио у њнак.

Од коначишта и старе медресе сада више нема ни трага. А медреса је кроз столећа слављена као једна од најчувенијих медреса у Румелији. Овдашњи муслимани су ми причали да су у њој живели и науку предавали и обрађивали велики број у исламском свету чувених мудериса, међу којима ће бити најчувенији Исак Челебија који се често потписивао и *Ускјуби* (Скопљанац). Он је најславнији песник родом из Скопља. Умро је 949. (1542) год. Написао је између осталог и дело из историје *Селим-наме* које говори о времену кад је Селим I. ступио на престо и о његовим борбама које је водио са својим братом Ахмедом. Дело је остало у рукопису¹. Као што се из вакуфије ове џамије види она је имала и малу библиотеку, која се може сматрати за најстарију муслиманску књижницу у Скопљу.

Од пре много година медреса је опустела и у њој се сада више не предају никакве науке.

Садањи облик Алаџе џамије углавном може се сматрати да јој је дао унук Исак бегов, син Иса бега, Хасан бег, што се види из натписа који се досад сачувао на узиданој мраморној плочи изнад малих северних врата на џамији:

у српском преводу значи:

Проширење ове старе џамије² свога деда наредио је Хасан бег, син Иса бега, сина Исхак бегова — нека би му вредност била већа. Џамија ова названа велика џамија², саграђена је руком Мехмеда сина Хаџи Џинџи-на на крају последњих дана месеца Реџепа хиџ. 925. (т. ј. око 9. авг. 1519.) године.

امر بوسعته هذه جامع القديم بحمد
حسن بك بن عيسى بك بن اسحاق بك
زاد قدره وسميت به بجامع كبير قد فرغ
عن يد محمد بن حاجي جنجي في اواخر رجب
المرجب من شهر رسنه خمس وعشرين وتسعمائة

*

Исак бег је век свој провео у борбама и ратовима са Србима. Ма да је дуго боравио у Босни ипак се може рећи да је највећи део живота провео у Скопљу, то се види и по томе што се у старо време крај у коме су били двори и сараји овог крајишког војводе звао по његову имену *Исакије евлери*, *Исакије* махала.

Не зна се тачно кад је умро. 9. фебруара 1445. год. помиње се као по којник. Не знамо ни то је ли умро природном смрћу или је погинуо. У вакуфији његовог сина, тетовског Мехмед бега, из године 1463. уз његово име долази поред осталих и атрибут *шехид*, што би значило да је погинуо борећи се за веру исламску. Колико то одговара истини ми не можемо рећи. Но човеку се и нехотице натура питање: да није страдао у битци на Варни, која је била 10. новембра 1444. год., где је без сваке сумње морао бити са својом коњицом, дакле исте године кад и Исака нестаје са историске позорнице. Било како му драго Исак бег је овде сахрањен и гроб му се до данас сачувао.

Чудновато је само то што му се гроб не налази око његове задужбине Алаџа џамије. Сахрањен је на оном брежуљку код градске сахат куле преко пута од џамије његова сина Иса бега, уза саму стару догану (ђумрук) скопску.

У овдашњој породици Кумбараџија, која је наследник мутевелиског права вакуфа Исак бегова и Иса бегова, од некуд се прича како је тобож Исак бег уза своју џамију подигао и дивно турбе од тесана камена, украшено обојеним порцуланским плочицама и тиме се одликује од свих осталих овдашњих му-

¹ Хамер: *Историја османског царства*, турски превод, књ. III., стр. 3.

² Ова се џамија, дакле, најпре звала *Џами'-и-Ашк* (стара) по том *Џами'-Кјебир* (велика џамија). Да се тако звала сведочи нам и то што се по њој и цео један крај Скопља звао: *Џими' Ашк* махала. У скопском сиџилу год. 1725. та се махала зове *Исхакије*.

слиманских споменика те врсте. Том приликом је у разговору рекао своме хазнадару да ће се у турбету код Алаца џамије сахранити од њих двојице онај који пре умре. Судбина је била да умре хазнадар први, те је у спремљеном турбету он и сахрањен. Кад је пак Исак бег умро, сахрањен је на поменутом месту, где му се и сад гроб сачувао у турском саркофагу (табути) од камених плоча. Чело главе и ногу пободени су му нишани од белог мермера без натписа а само са по једном розетом, карактеристичним орнаментом на турским споменицима из XV. века у овим крајевима. Такве розете виде се узидане и у зиду Куршумли Хана¹. Око гроба је озидана шестоугла база аршин висока, као неки почетак за турбе али се не види да је и дограђено. На турбету код Алаца џамије била је узидана изнад главног улаза камена плоча са натписом, па је за време окупације 1915—1918. некакав немачки официр плочу извадио и некуд однео. Шта је на њој писало нико не зна да каже, те нисмо у могућности да проверимо колико има истине у наведеној причи Кумбараџија, и да ли је доиста у турбету сахрањен Исак бегов хазнадар. Из вакуфија Исаковића дознајемо имена двојице његових благајника. У тетовској вакуфији спомиње се Хаџи Кемал син Абдулаха као његов стари хазнадар и Чери баши Мехмед Јусуфов као активни Исак-бегов хазнадар. Могао би један од ове двојице бити сахрањен у оном турбету у гробљу Исакове џамије.

*

Вакуф Исак бегов нема вакуфије као други млађи вакуфи. Уместо вакуфије има обичан шериатски илам, који је сачињен на основу истинске или фиктивне жалбе коју је поднео скопском шериатском суду Мустафа бег против свога брата Иса бега, а којом је жалбом тражио да шериатски суд пресуди и изврши поделу имовине Исак-бегове међу браћом.

Ја нисам видео у оригиналу ту шериатску пресуду, него само у овереном препису извађеном из скопског Сиџила године 1892. Колико је мени познато ова би судска пресуда била најстарији докуменат турски написан у Скопљу. Досада није овде нађено турски написано ништа старије од овог датума. И ако се у натпису џамије султана Мурата помиње да је саграђена 840. хиџр. године, дакле пет година пре овог акта, но из тога се времена није сачувало ни једно слово. Како се при том овај акт односи на једну од најстаријих муслиманских богомоља у Скопљу о којој је у нас било много разговора², то мислим да ће бити од користи за историју Скопља што га овде доносимо у српском преводу поред арапског текста, ма да је преписивач био врло несавестан и починио гомилу грешака при преписивању, од којих се неке не могу ни поправити.

ВАКУФИЈА АЛАЦА ЏАМИЈЕ, ИСАК БЕГОВЕ ЗАДУЖБИНЕ У СКОПЉУ.

Богу нека је хвала која би одговарала за његове дарове. Божија благодет нека се излије на Мухамеда Мустафу, који је међу Божијим створовима одарен најлепшом речи. И Мухамедову роду нека је поздрав и поклон.

По том, ово је један лист истинити, шериатски, написан на арапском језику, јаснога смисла. Нека му је помен свети.

Мустафа бег, потомак славних велможа, штедри добротинилац, син покојног Исака Бега, предстаде заседању чистог и светлог шериатског суда у граду Скопљу — вишњи нека га заштити!

Са њим суду предстаде по позиву валија Сарајева³ — понос велможа и

¹ Гроб војводе Исака види сл. 6. у овом чланку.

² Тражећи по Скопљу стари храм св. Ђорђа на Серави, наши родољубиви путници и публицисти често су се заустављали на овој Алици џамији, која је својим спољашњим изгледом будила од некуд сумњу да је постала од старе хришћанске богомоље или у најмању руку на темељима црквеним, то у толико пре што хришћани скопљанци и данас тврде да је ту била црква св. Недеље.

³ Поуздано преписивач погрешно па написао место *Сарајево* само *шр*.

бегова, власник части, мајдан племенитости, снага вере и царства Иса бег, брат Мустафе бега, син пок. Исак бега. Мустафа бег затражи да му се изда једна правилна шериатска пресуда по којој би била извршена подела иметка између њега и браће му Иса бега и Паша бега, која им је имовина прешла у наслеђе од њиховог оца Исак бега:

Двоструки (Чифте) Хамам, у коме се у једном купају мушкарци а удругом женскиње, и села, и књиге, и зграде, и зиратна земља (мезре), и баште, и остало што ће се свако понаособ опширно ниже споменути.

Оптужени поменути Иса бег у свом одговору овако изјави:

Наш отац, поменути Исак бег, још за свога живота целокупно ово имање које ће се опширно поменути у овом документу, према прописима и условима који се овде наводе, завештао је, имобилизирао и у том путу одредио потпуно, па је као над вакуфом мени поверио туторство и право располагања њиме.

Све је ово поменути Мустафа бег порекао од врха до дна.

Тада се од поменутог оптуженога Иса бега затражише сведоци о томе да је то имање у истини увакуфљено.

Приведе пред суд једну групу мушкараца¹ — људи ради сведочења а способних за то. И то: Хаџи Шехабед-дин Шахина, сина Абдул-лах ђатиба, и Хаџи Исмаила, сина Абдул-лахова, и Јусуфа сина Хазина² Абду-лаха, и Мустафу, сина Абдул-лахова, који је познат под именом слуге (написано тако да се може читати: *Покери, Пукри*) Ахмеда.

Пошто се судија на њих обратио на основу поменуте тужбе и затражио да по шериатском начину сведоче, они су посведочили шериатски и у присуству поменутог Мустафе бега:

Отац ових, поменути Исак бег за живота и у стању кад је био кадар да по шериатским прописима располаже и на добре сврхе даје своје целокупно право имање, које ће се ниже споменути и по прописима који ће се овде изложити, завештао је, имобилизирао и у том путу наменуо за потребе своје медресе и имарета које је у граду Скопљу саградио и подиго. И то:

Цело село звано Бањане³, које се налази на доглед Скопља, граничи се мезром (Грковац)⁴ селом Мирковцем које ће се ниже споменути и планином Правенд (?) и дрветима познатим под именом Велики Ораси, и реком званом Лепенац и Арбард⁵.

Исто тако и цело село звано Мирковце, постојеће на доглед поменутог града, чије се границе додирују са земљом пређе поменутог града са јужне стране, а са истока земљом села званог Кучевиште⁶, са запада и са севера земљом села Бањана, са свима њиховим границама, њиховим правима, њиховим путевима, са оним што је у вези са њима и што им је потреба, са дрвећем, земљиштем, са брдским ораницама, са планинским потоцима и њиховим висовима, са њиховим конацима, кућама и са свим што им припада, и на шта они имају права, било споља или унутра, са џизијом и са свим оним што припадаје овом селу.

Исто тако и један цео комад земље што постоји ван поменуте вароши, а које је ограничено јавним путем, мезром Радомир и празним земљиштем и мезром Давид, и крајња му је граница мезра Митрополит⁷.

Тако исто цео један комад земље што постоји у поменутом граду, која је ограничена: са две стране имањем Иса беговим, па куда вода тече, Мукрим Пазарлу⁸.

¹ По шериату могу и жене сведочити, али у том случају две жене вреде колико један човек сведок. Сведочба једне жене вреди пола гласа.

² благајник, хазинедар.

³ Преписивач написао *Бананеш*.

⁴ Написано тако да се не зна управо шта је, могло би се претпоставити и *Трковац*.

⁵ Овде написано нешто што на то личи, а може бити погрешно написано место *Вардар*.

⁶ Написано *Кулчушехенд*.

⁷ Написано *медреполиш*.

⁸ Не знам шта значе ове две речи, јесу ли то особна имена или имена места и сл.

Исто тако и цело земљиште — баште — у коме се сади црни лук а које се граничи: јавним путем, двема рекама званим Лепенац и Вардар, кроз које протиче вода, и земљиштем на коме је воденица.

Исто тако и цело једно земљиште што постоји тамо, на коме се сади црни лук а које је ограничено: јавним путем Јаламлар¹, и пустим земљиштем, и имањем Ил бега, и имањем поменутог Иса бега.

И оба хамама који су у поменутој вароши што се у једном од њих купају мушкарци а у другом женскиње, а који се граниче: муслиманским гробљем и имањем кројача Хамзе, и јавним путем.

Исто тако и дванаест дућана који су спојени са мушким хамамом, а граниче се: јавним путем, и путем поменутог кројача Хамзе, и поменути муслиманским гробљем.

И у поменутој вароши један хан, звани гвоздени хан², и у вези са њим двадесет дућана, што се све граничи: јавним путем и имањем поменутог хоџе Муслих-уд-дина и вакуфом покојног Кирабајџи³, и имањем жене покојног Фераш Догана, госпође Селчук.

Исто тако и целокупни хан звани стари (атик) хан постојећи у истој поменутој вароши, и у близини његовој једно земљиште на коме се налазе рушевине са двадесет дућана спојених један за другим, што се све граничи: са две стране јавним путем, и вакуфом пок. Паша Јигид бега, и реком званом Сера⁴.

Исто тако и свих седам дућана у поменутој вароши који су у вези са старим хамамом а граниче се: јавним путем, имањем фекиха Трод-а, табака⁵, и поменути старим хамамом.

Исто тако и свих двадесет и четири дућана⁶ постојећих у поменутој вароши који су наред пијаци а граниче се са свију страна путем.

Исто тако и свих седам дућана ту постојећих а који су ограничени: јавним путем, и имањем Итенки сина Киријовог⁷, и имањем Биремса⁸ сапунџије Иве.

Исто тако у поменутој вароши свих дванаест дућана што постоје на тргу, од њих пет се граниче јавним путем, и имањем поменутога Инки⁷, и имањем Влаха (написано *Вале*) и имањем Дојка, а остали дућани који су исто тако у поменутој вароши граниче се: јавним путем, и имањем наследника покојног Хамза бега и имањем наследника покојног Бедр-уд-дина.

Исто тако и цело земљиште што се налази у махали поменутог имарета, које је ограничено јавним путем, имањем поменутога хоџе Муслих-уд-дина и имањем Балије сина Махмуд Фекиха и вакуфом поменутог Махмуд Фекиха.

И један цео комплекс земљишта које се налази у махали поменутог имарета са једном кућом и софом за седење мудериси. Ограничено је: јавним путем и имањем кадије Хусам-уд-дина, и имањем Мезида.

И цео простор постојећи на догледу града Скопља а које се граничи: реком Вардаром, и са две стране имањем поменутога Иса бега, и путем са свима поменути границама и са свим оним што им припада, и са њиховим унутарњим и спољним правима, заједно са свима књигама ниже изложеним:

Сахах-и-Цевхери, потпуно

Кјешаф, потпун

Тефсир-и-Бегави, потпуно

Мешарик-ул-Енвар, потпуно

¹ Може бити и *Баламлар*.

² *Хан-ил-хадид*.

³ Не зна се да ли је име или занимање.

⁴ Бесумње место *Серава*.

⁵ Онај који се бави штављењем кожа.

⁶ Мисли се да се ово односи на садањи Безистен у скопској чаршији.

⁷ Сасвим изопачена, по свој прилици, хришћанска имена. Ова се реч ниже јавља у облику *Инкји*.

⁸ Не може се човек домислити како треба да гласи ово име.

Шерх-и-Мешарик ли Екмел-уд-дин.
 Хидајје фил-фиких
 Шерх-и-Хидаје ли Џевхер Заде
 Шерх-и-Меџме'-ул-Бахреин Ли-Мусаниф
 Још једно Шерх-и-Меџме'-ул-Бахреин ли-Ибн-и-Фериште
 Џевахир мин Шурух-ил-мензуме
 Два примерка Садр-уш-шериа
 Кунјет-ул-фетава
 Фетава-и-кадихан
 Тесхил-ул-летаиф ил-Ишарат
 Фетава-и-Џами-ул-Усул
 Шерх-и-Мифтах ли-сејид Шериф
 Телвих
 Тевзих-и-Максад фил-Џер
 Ухдетун фил Келам.
 Шерх-и-Умде
 Метн-и-Кјафије
 Хашијје-и-Кјешаф Ли-мевлана С'ад
 Шерх-и-Мевакиф ли Сејид Шериф.

Одредио је да у свима поменутих вакуфима управља и располаже он сам, док буде у животу. А по том, одредио је најбољег међу својим синовима, понос вере и народа, поменутог Иса бега. А после њега оставио је најчестијем од његових синова. А после тога најразумнијем од синова његових синова и тако редом: један за другим како буду долазили, поколење за поколењем, с колена на колено.

А ако би, не дај боже, изумро род овај и не остане ни једне душе од тога рода, право управљања и располагања припашће кадији скопском који тада буде.

У смислу да се настоји и ради да се поменути вакуф сачува слободан и неповредан, прописао је да се пре свега ради на корист и увећавање прихода овог вакуфа, као што је то познато да је уобичајено код вакуфа. А од прихода вакуфског што год буде више но што је прописано, нека се даде десети део ономе који буде мутевалија, који је надлежан да прибира и троши вакуфски приход. И то му је одредио на име награде за труд. Као награду за надзор поменутих вакуфа одредио је ономе који буде кадија у вароши Скопљу по један драм¹, а мудеризу одредио је за сваки дан по 12 драма; а студентима који буду седели у поменутој медреси одредио је по 8 драма. А за старешину азила по 5 драма дневно. И имаму посведневно по 4 драма; и муезину по 3 драма на дан, и за књиговођу који води рачун о приходу и расходу по 2 драма на дан, и за помоћника старешине имарета по 1 драм дневно, и вратару који посведневно отвара и затвара капије по 1 драм на дан. Десеторици који ће у поменутом имарету читати свакога дана 10 цузова курана, даваће се дневно по 1 драм свакоме од њих.

Право да пресуђује о промени издатака у вакуфу у вези са примањем и отпуштањем службеника дато је искључиво мутевелији. А мутевелије који дођу после њега управљаће у свему осим што неће моћи мењати прописе овог статута. Вишак од вакуфских прихода трошиће за исхрану гостију и ученика у медреси.

Ако би медреса и овај имарет били оштећени или порушени, оправихе се од иметка поменутог вакуфа. Ако од првог и другог пута вишак вакуфски не би био довољан за његову оправку, онда ће се оправити употребом и целокупног прихода оног што је намењен улеми и сиротињи поменутог града.

Ови сведоци кад су посведочили јасно и онако како је прописано, сведожба им је уважена пошто садржи у себи све услове који се траже за њено усвајање, и утврђено је према тој сведоцби, и донесена је одлука како су сведочили. И све ово постаје по шериатским прописима прави и шериатски вакуф,

¹ У ово време четири аспре (акче) вредиле су један *дирхем*, драм сребра.

категорички и непоколебљиви, имобилан, који се не продаје, нити поклања, нити у залогу даје, нити се наслеђује све до скончања света и док Бог земљу не наследи и онога који је на њој. Бог је најбољи од свих наследника.

Вакуф није слободно никоме дирати па био то властодржац или кадија. Ко било који верује у Бога, његов страшни суд, његове анђеле, ако ради да се вакуф поништи или да се измени и предругојачи, па било то у малом или великом, нека је проклетство господње на њему.

Ко год свесно измени штогод у уређењу вакуфа, грешник ће бити, јер Бог и чује и зна. Награда оснивачу вакуфа је од Бога према чистоти његових побуда и према његовој тежњи за Божјим задовољством.

Ово се написа у почетку месеца зилкаде године: семане ве ербеине ве мије (што би значило 148.)¹.

При дну преко таксене марке написано је: Овај је препис извађен из сачуваног сицила писаног за време некадашњег кадије Мехмед Салима. Веран је оригиналу.

У мухуру: Ес-Сејид Абдул Латиф.

Сравни овај мухур. Сравни је 8. шевала 1309.

У мухуру: Инспектор шериатских ствари.

У другом до њега: секретар Фетава.

Овај препис је савијен и заведен у сицилу под Бр. 44., шевала 4., године 1309.

Богу се молећи главни секретар шериатског суда Косовског вилаета.

У печату: Ибрахим Едхем.

1569.

8. шевала 1309. (т.ј. 23. априла 1892).

الحمد لله حمداً يقوم بشكر نعمته والصلوة والسلام على فصيح خلقه محمد المصطفى وعترته وبعد فهذه صحيفة صحيحة شرعية يعرب مضمونها ويفصح مكنونها عن ذكرها حاضر مجلس الشرع النور المظهر بمحروسة اسكوب حماها الله تعالى خلف الاسراء الفخام ولي الابداء والانعام مصطفى بك ابن المرحوم المبرور اسحق بك واحضر معه المدعوى اخاه اقتضار الاسراء والاكار حاوى والمغاخه معدن المكارم والى شرمجد الدولة والدين عيسى بك ابن المرحوم اسحق بك وادعى عليه محررة صحيحة شرعية بان جميع العمارة والمدرسة والحمامين احدها لاغتسال الرجال وانهمما للنساء والقرى والكتب التي تذكر تفصيلها وتفصيل كل من المسققات والمزارع والحدائق وغيرها كلها انتقلت اليه والى اخوته عيسى بك وباشا بك بالارث من ابيهم اسحق بك المزبور من اراء فاراد قسمتها بينهم وذكر المدعى عليه عيسى بك المزبور في الجواب ان اباهم اسحق بك المذكور قد وقف وحس وسبل حال حياته ونفاذ جميع تصرفات القولية والفعلية جميع ما ذكر على الشروط والقيود جسماً ينطق به هذا الكتاب وجعل التولية والتصرف له في امر جميع الاوقاف التي تذكر تفصيلها فانكر بجميع ذلك مصطفى بك المزبور فطولت البينة من عيسى بك المدعى المسمى اليه على وقف دعواه فاحضر جمعا من الرجال للشهادة من اهل الشهادة وهم الحاج شهاب الدين شاهين بن عبدالله الكاتب والحاج اسماعيل بن عبدالله ويوسف بن عبدالله الحازن ومصطفى بن عبدالله المعروف بخادم يوكرى احمد فشهدوا غيب الاستشهاد الشرعى والدعوى السابقة شهادة مؤداء على نهج شرعى التويم بمحضر مصطفى بك المذكور بان اباهم اسحق بك المذكور قد وقف وحس وسبل حال حياته ونفاذ جميع تصرفاته وتبرعته شرعاً جميع العمارة والمدرسة الذين بناها وانشأها من خالص ماله بمحروسة اسكوب المذكور ووقف لمصالحه جميع املاكه التي سيجي تفصيلها مع الشروط التي سيدكر وذلك جميع القرية المدعوة بانانت الكانية في ظاهر اسكوب المحدودة بمزر عترق خواجه وبالقرية المدعوة ميرقوفچه الاتي ذكرها وبالجبل پراوند وبالا شجار المدعوة بيوك قوزل وبالنهر المدعو لتانجه وتحرير عراباد وجميع القرية ميرقوفچه المذكور الكانية ايضاً في ظاهر البلدة المذكورة المتصلة حدودها باراضى البلدة المزبورة قبله وباراضى القرية المدعوة قوچلو شهند شرقاً وباراضى القرية بانانة المذكور غرباً وشمالاً بحملة

¹ Међутим као и напред што смо видели више преписивачевих погрешака, тако је и овде преписивач једноставно прескочио реч *семане* пре *мије*, те је место осам стотина остало само стотина. Према томе овај би документ био написан хиџриске 848. (т.ј. 9 фебруара 1445. године, после Хр. рођења), само три месеца после битке на Варни која се догодила 9. реџепа 848. или 10. нов. 1444. године.

حدودها وكافة حقوقها طرائقها ومرافقتها لزوها واشجارها وارضها ومزارعها جبالها وشعابها تلالها ومغتنها وبيوتها وساكنتها وتوابعها ولواحقها وكل حق هو لهما داخل فيها وخارج عنها وجزية ومنها على تنهى الوجوه والاسباب كلها وجميع قطعه ارض كاشة في خراج البلدة المذكورة بالحدود بالطريق العام وبمزرعة برادومير وبارض الحالية وبمزرعة داويد وتامة بمزرعة مدربوليد وجميع قطعة ارض كاشة تمه محدودة بملك عيسى بك من الطرفين وبميل الماء ومكرم بازارلو وجميع قطعة ارض كاشة تمه محدودة بملك عيسى بك من الطرفين وبمطريق العام وبالنهرين المدعويين لبانجه وواردار اوفى وسطها ميل ماء وفيها موضع طوحن وجميع قطعة ارض كاشة تمه التي يزرع فيها البصل ايضاً محدودة بالطريق العام بالممر وبالارض الحالية وبملك ايلكي وبملك عيسى بك المذكور وجميع الحمامين الكاشين في المزبورة احدهما للرجال ولثانيها للنساء المحدودة بمقبرة المسلمين وبملك حمزة الخياط وبالطريق العام وجميع اثني عشر حانوتاً متلاً صقةً بحمام الرجال محدوداً بطريق العام وبطريق حمزة الخياط المزبور وبالمقبرة المزبورة وجميع الحان الكاشين في البلدة المذكورة المعروف بالحان الحديد مع عشرين حانوتاً متلاً صقةً بالحدود بالطريق العام وبملك خواجه مصلح الدين المزبور وبوقف المرحوم قيرا بايجي وبملك سلجوق خانون زوجة المرحوم فراش طغان وجميع الحان الكاشين في البلدة المزبورة المعروف بالحان العتيق وفي جنبه قطعة ارض خرابة مع عشرين حانوتاً متلاً صقةً به المحدود بالطريق العام من الطرفين وبوقف المرحوم پاشا يكييت بك وبالنهر المدعو سره وجميع سبعة حوانية الكاشية في البلدة المزبورة المتلا صقةً بالحمام العتيق المحدودة بالطريق العام وبملك طرود فقيه الدباغ وبالحمام العتيق المزبور وجميع اربعة عشرين حانوتاً كاشين في البلدة المزبورة في وسط السوق محدوداً بالطريق بجميع جوانبه وجميع سبعة حوانيت كاشية تمه محدودة بالطريق العام وبملك ايتكني بن كبرى ور مس الصابون ايوه وجميع اثني عشر حانوتاً كاشياً في البلدة المزبورة في السوق منها خمسة محدودة بالطريق العام وبملك ايتكني المزبور وبملك واله وبملك دويقو وجميع الحانوتين الكاشين ثم المحدودين بالطريق العام وبملك ورثة المرحوم حمزه بك وبملك ورثة المرحوم بدر الدين وجميع قطعة ارض كاشية في محلة العمارة المزبور محدوداً بالطريق العام وبملك خواجه مصلح الدين المزبور وبملك بالي بن محمود فقيه وبوقف محمود فقيه المزبور وجميع قطعة ارض كاشية في محلة العمارة المزبور ايضاً مع ما فيها من البيت وصفة ليسكن فيها المدرس محدودة بالطريق العام وبملك حسام الدين القاضي وبملك مزيد وجميع الحنية الكاشية في ظاهر اسكوب الحمة المحدودة بالنهر المزبور وواردار وبملك عيسى بك المزبور من الطرفين وبالطريق بجملة محدوده هذا المزبوران وحقوقها داخلية وخارجية وجميع الكتب التي تفصيلها هذا

صاح جوهرى تمام	فتاوى قاضى خان
كشف تمام	تسهيل اللطائف الانشارات
تفسير بغوى تمام	فتاوى جامع الاصول
مشارك الانوار تمام	شرح مفتاح للسيد شريف
شرح مشارق لاكمل الدين	تلويح
هدايه في الفقه	توضيح مقصد في الجبر
شرح هدايه الجوهرزاده	عمدة في الكلام
شرح مجمع البحرين للمصنف	شرح عمده
ديكر شرح مجمع البحرين لابن فرشته	من كافيه دونية
جواهر من شروح المنظومه	حاشية كشف لمولانا سمد
صدر الشريعة مكرر	شرح مواقف لسيد شريف
فتية الفتاوى	

وشرط التولية والتصرف في امر جميع الاوقاف المزبورة لنفسها دام في الحيوه وبعده لاميير بنون المكرم مجد الدولة والدين عيسى بك المذكور وبعده لاصلاح ابنائه وبعده لارشاد اولاد اولاده مايتعاقبوا وتينا سلوا بطناً بعد بطن وقرناً بعد قرن فان انقرضوا البقاء بالله ولم يبق واحد منهم لمن يكون قاضياً في البلدة المزبورة وشرط ان تجهد في استقلال تلك الاوقاف الموصوفة المزبورة في هذا الكتاب وازدياد المنافع فيما

يحصل من غلة ومنفتمته ودخل يصرف اولاً الا ما فيه استكثار الفوائد واختيار العوايد والصالح تلك الاصول الموقوفة على المعاديات المألوفة فيما يفضل عنه يستخرج عشرة كليلاً وهو سهم واحداً من عشرة اسهم فيعطى للمتولى القائم بالتحصيل والصرف وجعل له على عمله وجعل النظارة في امر الاوقف المذكورة لمن يكون قاضياً في بلدة اسكوب المذكورة وعين له للنظارة كل يوم درهماً واحداً وللمدرس كل يوم اثني عشر درهماً وللمتعامين من الطلبة الذين يسكنون في تلك المدرسة المزبور كل يوم ثمانية دراهم وللشيخ في العمارة المذكورة كل يوم خمس دراهم وللإمام كل يوم اربع دراهم وللمؤذن كل يوم ثلاثة دراهم ولكاتب الدخل والخرج كل يوم درهمين وللقبيب كل يوم درهماً واحداً وللربوب الذين يقوم بفتح الباب وفتح كل يوم درهماً واحداً والعشرة نفرأ من الرجال الذين يقرؤن كل يوم في العمارة المذكورة عشرة اجزاء من كلام الله تعالى المجيد كل يوم درهماً واحداً والرأى في تغيير المصارف من الزيادة والنقصان والادخال والاخراج المستحقين للمتولى المزبور خاصة ومن يكون متولياً بعده يصرف فيه سوى تغيير المصارف وما يتي منها يصرف الى اطعمة النازلين في العمارة المذكورة والطلبة الساكنين في المدرسة خلل وانهد شايماً بالمال الحاصل من الاوقف المذكورة ثانياً وثالثاً وان لم يكن اعادتهما بسبب من الاسباب وايضاً في خلل الخراب يصرف جهة الداخل الى مصاريف المعينة من العلماء والفقراء بالمدينة المزبورة فلما شهد على وجه المعين والتوسط مبيته وتحت شهادتهم بذلك موقع القبول لاستجماع شهادتهم شرائط القبول فحكم بموجب شهادتهم فصار جملة ذلك على النهج المشروح ونفاً صحيحاً شرعياً وجباً صريحاً مرعياً لا يباع ولا يهب ولا يرهن ولا يرث ان يرث الارض من عليها وهو خير الوارثين ولا يحل لاحد فن يؤمن بالله واليوم الآخر والملائكة..... من حاكم او متقل ان يبيح في ابطاله وتغييره في نقله وكثيره فعليه لعنة الله فن بدله بعدما سمعه فانما اثمه على اثنين يبدلونه ان الله سميع عليم واجرا الوانف على الله فيها..... وابتغاه وتصد وارضاء حرر ذلك في اوائل ذي القعدة من شهر رنة ثمان واربعين ومائه من هجرة النبوية

اخرجت من السجل الم محفوظ للنائب الاسبق

محمد سالم طبق اصله

اللطيف عبد السيد تطبيق

اشبو مهر مطابقدر ٨ شوال سنة ١٣٠٩

امين القوي

مميز اعلامات شرعية

اشبو صورت سجلده مقيد قرق درت نوصولي قيديله مقابله اولتمشدر

٨ شوال سنة ١٣٠٩ الداعي سر كاتب محكمة شرعية قوصوه

ابراهيم ادهي

١٥٦٩ ل ٨ ل سنة ١٣٠٩

ВОЈВОДА ИСА БЕГ ИСАКОВИЋ И ЊЕГОВЕ ЗАДУЖБИНЕ У СКОПЉУ И САРАЈЕВУ.

Мноштво сведока је у фебруару 1445. године пред шериатским судом у Скопљу изјавило да је покојни војвода Исаак бег на свеколика своја добра, на свој вакуф поставио за татора и мутевелију најбољега међу својим синовима Иса бега, који је „понос вере и народа“¹.

Као и отац му, војвода Исаак бег, тако је и Иса бег у XV веку, нарочито у другој његовој половини, играо врло видну улогу у историји утврђивања господства османлиског и у раскопавању српских државица по српским земљама.

Почетак његове каријере нам није познат, као што нам није познато ни кад је рођен нити кад је умро. Но по замашним делима његовим, као политичка фигура могао би се с правом поставити напоређо поред других крупних личности на Балканском Полуострву свога времена, поред деспота Ђурђа Бранковића, Ивана Кастриотића — Скендер бега, Јована Хуњадија и др.

За време прве окупације Ђурђевој Србије он се већ спомиње као султанов намесник у Приштини од 1439—1444. год.²

У оно време, када су Турци рушили Србију и Арбанију, када су тако рећи свакога дана освајали нове земље и градове и постајали све јачи и јачи, Јуније Растих у својој дубровачкој хроници забележио је да је турски војвода „Есај бег“ 1440. год. упутио свога посланика некаквог Чобана у Дубровник с поруком да му се пошаље један посланик с којим има да разговара. Дубровачки Сенат не надајући се нарочитим користима од тих разговора, љубазно му се извини, па му место опуномоћена посланика за преговоре посла преписе уговора и привилегија које је Дубровник добио од султана Мурата, разуме се, поткрепивши ове преписе старих повластица богатим даровима³.

У турској историографији, па ваљад преко ње и у светској, влада у питању порекла овог турског војводе велика пометња, исто онака, као што смо напред видели, и у питању порекла његова оца, војводе Исака. И он се непрекидно везује и меша са једним његовим имењаком, сином славног још Орхановог ратног друга гази Евренос бега.

Турску историју нити пишу нити су писали у последње време људи из наших крајева, него у главном Турци из престоница турских или бар из источних крајева турског царства. Свима су њима била ближа и познатија дела Евреноса и његових потомака, а сасвим мало или готово нимало дела овог нашег скопљанског Иса бега Исаковића.

И писац нашег сеченичког летописа, мени се чини, био је под њиховим утицајем, те је он много допринео да се код нас одомаћи једна погрешка, кад је тамо забележен овај податак:

Въ лѣто 52мз⁴ августа 5. на Прѣображеніе оубы Эсе бегъ и Авранезовикъ Новобръгане на Триполю⁵, свима се чинило као сасвим на свом месту да је тај Есе Авранезовић и никако друкчије, прескачући оно и које је између имена и презимена, те је тако остало да је ту реч о једном лицу, а мени се чини да се тамо говори о двома личностима: нашем скопском Иса бегу Исаковићу и неком Евреносовићу⁶.

Да не бих ређао многе примере, навешћу само К. Јиречека, који тако чита оно место у поменутом летопису крај све његове далековидости и опрезности. Међутим најстарији турски хронограф Ашик паша заде у својој хроници на стр. 146. причајући како је Иса бег Исаковић, као најугледнија личност у царевој војсци при заузећу Новог Брда, по царевој заповести после тога отишао с војском на Трепчу, па одатле пао је под „Таш Хисар“ те и њега

¹ В. стр. 153. ове расправе.

² К. Jireček: Staat und Gesellschaft, Teil II, str. 7.

³ Monumenta Spectantia, Scriptores, vol. II, стр. 283.

⁴ 6946 (т. ј. 1449.).

⁵ Кр. Академије Науке Споменик III, стр. 133.

⁶ К. Јиречек и Ј. Радонић: Историја Срба, књ. II, стр. 141.

заузео, па се даље од речи до речи наставља: „Неверник (ѓафир) град (мисли на Таѓ Хисар) запали пре но што је спигао Евреносов син Иса бег“.

Јасно је, држим, за свакога да је Есе Авранезовић, како би рекли наши стари, био у исто доба и на истом послу са Исом Исаковићем. Према томе то су две засебне личности, а не једна како се то у нас стално узимало. Разуме се, ово заузеће Новог Брда о коме овде говори Ашик паша Заде не односи са на оне догађаје из 1439. него на догађаје из 1455. или још доцније.

У *Сицил-и-Осман*, књ. I, стр. 322. о Иса бегу каже се: Син је Исаак бегов. Освојио је тврђаву Ново Брдо, 870. (1465/6) постао је валија Босне, после смрти свога оца Исаак бега. Кратко време после тога умро је.

1446. године Ђурђева деспотовина је била понова васпостављена. У Угарској се спремаху на рат против Турске. Ситуација за Турску била је још увек незгодна. Дубровчани као да покушавају да се одрву од плаћања тешког харача, па подуже времена оклевају и не шаљу посланике султану са парама. Због тога те године „турски командант Славоније“, Есај бег посла свог поклисара у Дубровник с поруком и претњом да ће доћи у Приморје са војском, ако Сенат одмах не пошаље султану посланике са харачем¹. Извештен о томе деспот Ђурађ одмах посла и сам посланике у Дубровник да наговори дубровачку господу да тај новац пошаљу преко њега, а не непосредно султану, пошто је њему сада земља враћена, он је код султана у највећем уважењу и тај доходак припада њему а не султану.

Соллак Заде у својој историји на стр. 181. каже како су житељи Влашке опљачкали муслимане који су били насељени око Никопоља. Да би се осветили, договорили се неколико крајишких војвода: Фируз бег, Мустафа бег и Иса бег, надалеко чувени јунаци, сакупише неколико хиљада лаких коњаника (акинѓи) па ударише на Влашку и отуда мноштво оклопника везаних и ногу и руку послаше султану, који је био са ордијом у Софији.

У оном крвавом окршају што се збио од 17.—19. октобра 1448. год. на старом разбојишту где су Маѓари страдали „као Јанко на Косову“ имали су Исаковићи, а нарочито Иса бег врло видну улогу.

4. шабана хиѓ. 852. године, у петак, после намаза стајале су турска и маѓарска војска једна према другој. Султан Мурат је био у центру, на десном и левом крилу били су распоређени витезови са румелиском и анадолском војском. Испред војске распоредише се као претходница: Иса бег Исаковић, син Турхан бега, Михал Огли Хадар бег и још неки јунаци као они, и показаше у боју чудо од јунаштва².

За време рата између херцега Степана Косаче и Дубровника 1452. год. исто тако и за време размирица које су избиле у породици херцеговој због лепе флорентинке „*donna Helisabetha*“ интервенисала је Турска у корист херцега а против његових синова и Дубровника, те је тим поводом те године лично долазио војвода Есе бег Исаковић у Дубровник.

И 1453. год. Дубровник је био као савезник кнеза Владислава против његова оца херцега Степана, коме је турски војвода Иса бег помагао.

Да би сенат дубровачки одобривољио Иса бега према кнезу Владиславу, понудио му је преко свог посланика да кнез Владислав преда Есе бегу један поклон од 1000 дуката³.

Због ратних операција Иса бег је био заузет у Србији против деспота, због тога је, може бити, био принуђен да напусти Босну и тамошње крајеве. Отуда се 24. новембра 1455. године помиње „*Schendro vojvoda in Vrach Bo-*

¹ Monum. Spectantia, *Scriptores*, књ. II, стр. 294.

² *Ашик паша Заде* у својој поменутој историји на стр. 131. као учасник и борац у овом боју каже да је борба почела у петак рано у јутру, *Соллак Заде* пак на стр. 182. тврди да је сукоб почео после намаза у подне. Наш Михаило Јаничар тврди да је битка почела још у четвртак, 17. октобра у јутру. В. К. Јиречек—Ј. Радонић: Историја Срба, II, стр. 154.

³ Monumenta Spectantia, *Scriptores*, vol. II, стр. 331.

saпie"¹, ма да је и тада Иса бег био главна личност турска за западне стране, командант „Славоније“. 1455. године беше наређено Јакому Марину Гундулићу, дубровачком посланику у Скопљу да нађе Есај бега и да му се извини за оне обеспокојавајуће гласове који се чули у Турској на штету Дубровника, да је то потекло због страха Дубровчана да се не замери папи и арагонском краљу, који су једна моћна сила и велики непријатељи Турске. Напоследку да замоли Исаковића да као њихов осведочени пријатељ заложи сав свој утицај и ауторитет на Порти да се даде слободно кретање дубровачким трговцима по Турској и по трибутарним земљама турским, јер им баш тад беше забрањено кретање због сумњивог држања републике дубровачке. Да би се турска господа умилостивила република је преко посланика стављала на расположење Есај бегу 500 дуката да их он својом руком да везирима или коме он нађе за сходно. За ту услугу пак њему лично сенат је преко посланика послао 200 дуката на поклон².

Исте ове 1455. год. Иса бег је слао свога посланика Бранислава у Дубровник да извести Сенат да му је стигло од Порте наређење да похвата дубровачке трговце и да пође против њихова града, али он из љубави према кнезу и властели дубровачкој жели да не изврши ово наређење, па за то позива дубровачку госпoду да одмах пошљу на Порту своје посланике који ће умети да умире срџбу султанову. Разуме се ни ову тако zgodну прилику није хтео пропустити а да не тражи поклоне и плаћања. Од захтева плаћања је одустао тек кад су му дубровчани показали акта о ослобођењу потписана од султана Мурата II.

Одмах је наређено Јакому Марину Гундулићу који је тада био дубровачки посланик у Скопљу да нађе Есај бега, који се после много молби и без сумње скупих дарова примио да изглади оно нерасположење султаново према Дубровнику, због његовог држања о чему се по Турској причало³.

Нисам нигде изрично нашао помена, али по природи звања и положаја који је заузимао, Иса бег је без сваке сумње живо учествовао у оним страшним биткама које су се биле у нашој земљи у току 1454. и 1455. године, када је Мехмед освојивши Цариград пошао да шири страх и трепет по целом Балканском Полуострву. Прва на реду је била Ђурђева деспотовина. Турске војске су освајале градове, народ робиле а земљу пустошиле, ма да је Смедерево јуначки одолевало, отимало се и држало.

Султан се повуче у Софију а остави румелиског беглербегу Фируз бега са војском код Крушевца. Јован Хуњади с коњицом предузе тада један сјајан поход у непријатељску земљу. Прешао је са војском ноћу преко Дунава па из Београда помогнут и деспотовом коњицом у највећој брзини продре до самог Крушевца. Ту је изненада у магли нападнут Фируз бег, потучен и заробљен и са другим силним робљем упућен деспоту у Смедерево. Хуњади је после тога, 2. октобра 1454. год., опустошио околину Ниша и Пирота, спалио Видин, па се без икакве сметње вратио у Београд, пред којим га дочекаше деспот и његов зет Улрих Цељски.

Против Турака су тада стајале на југу деспотовине још две српске војске: једна на Косову, а друга под Николом Скобаљићем у крају Глубочица код Лесковца. Скобаљић је потукао Турке који су долазили из Македоније 24. септембра код топлих врањских извора, али су њега опет Турци у другој битци на потоку Трепањи, јужно од Врања 16. новембра победили, ухватили и жива на колац набили⁴. Какву су улогу имали Исаковићи, специјално Иса бег, у овим ратовима није забележила историја, али да су они водили прву реч можемо закључити по ономе што је после тога наступило.

Иса бег је у дужности крајишког војводе и главног команданта на границама према Србији и Босни са седиштем у Скопљу заменио свога оца.

¹ К. Јиречек — Ј. Радонић: *Историја Срба*, II., стр. 163³.

² Mon. Spectantia, *Scriptores*, vol. II, стр. 348—349.

³ Monumenta Spectantia *Scriptores*, vol. II, стр. 348.

⁴ К. Јиречек — Ј. Радонић: *Историја Срба*, II., стр. 163.

Ашик паша заде у својој историји стр. 145. забележио је у глави која говори о томе како је Никопоље освојено и у чијим је рукама било:

„Било је у рукама деспота, сина Вукова“.

„Деспот умре. Иса бег, син Исак бега извести султана: „Ако хоћеш да учиниш исламском Лас-земљу (ти прошлост те земље знаш, јер си јој господар), како буде требало предузети акцију, извести ме“. На то ће му султан рећи: „ти исто тако добро знаш“. А Иса бег онда рече: „Царе, господине, згодна је прилика, али ако лично ти поћеш“.

На стр. 146. Ашик паша заде даље наставља:

„И муслимански султан покупи своју војску, па пође с намером да осваја. Дође пред Скопље, ближе овамо¹, испред планине „Кара донлу даг“ (Црне одеће гора). Састадоше се. И Иса бег дође. Састаде се са султаном“.

Султан посла Иса бега и рече му: „Иди, тражи град². И Иса бег оде да потражи тврђаву. Ђефалија градски рече: „Иса беже, у нашој вери нема да се гази заклетва дата својем господару“. А Иса бег ће му на то: „Хеј, господар ти је умро. Па сад кога ви сматрате за свога владоаца?“ Градски диздар му рече: „Наш је господар деспотова кћи, жена босанскога краља“. Иса бег му на то одговори: „О безумни неверници (ѓафирлер), онај што долази, то је султан Мехмед хан Газија. Зар не видесте шта је учинио са Цариградом? Ђефалија тада рече: „Па нека дође, видећемо“. И стиже султан. Паде под град. Отпочеше борбе: Седмог дана град је био освојен“.

„Толико су благо у том граду нашли да му није било ни краја ни броја³. Нађоше огромно сребро Влк-оглино и све унесе у цареву ризницу“.

„У тврђаву уведоше муслимане. Уведоше исто тако и од ових ѓафира у које се имало поверење, а у које се није имало поверење не хтедоше пустити“.

„Одатле се окретоше на Трепчу⁴. Чим одоше, освојише град Таш Хисар⁵. Толико богатство нађоше у том граду“.

„Ису бега посла (султан), а сам оде преко Звечана⁶ на Косово⁷, на место где је султан Мурат погинуо. Раздао је поклоне. Готовио је јела па раздао за његову душу“.

Ово приповедање *Ашик паше заде* у вези са освојењем Новог Брда не слаже се са нашим и страним изворима. Ново Брдо пало је 1. јуна 1455. год. после четрдесетодневног бомбардовања из великих топова⁸. Међутим по овом турском савременику то се догодило не само после смрти деспота Ђурђа него и после смрти његовог наследника деспота Лазара, који је умро 20. јануара 1456., за време кратке владе босанског кнеза Стефана Томашевића, који је узео кћер деспота Лазара с којом се венчао 21. марта 1459. год., добио у мираз смедеревску деспотовину и који је владао само два месеца, пошто је велики везир Махмуд паша Ангеловић већ 20. јуна 1459. год. ушао у Смедерево без борбе⁹. Ако су ови наводи *Ашик паша заде* тачни, значило би да се Ново Брдо поново ослободило и враћено деспоту Лазару, кад се он са Портом погодио и начинио уговор о миру 15. јануара 1457. год.¹⁰

¹ Ваља имати на уму да писац ово пише негде на истоку од Скопља.

² У штампаној историји Хоџе Садедина *Тац-уш-шеварах*, књ. I, стр. 452. тај се град зове по имену *Ново Брдо*.

³ У историји *Хајрулах* ефендије књ. VII., стр. 91. у вези са овим освојењем Новог Брда вели:

„Српски деспот Ђурађ пошто се спремао да уда своју кћер за босанског краља, сву скупочену спрему и дарове које је био приуговитио беше склонио у Ново Брдо, јер је то био тврђ град. Турска војска међутим на сабљу освоји овај град“.

⁴ У штампаном *Тац-уш-шеварах* књ. I, стр. 454. стоји место Трепча *Бихар*.

⁵ *Таш хисар* без сумње је некакав превод, прекрштавање *Трепче*.

⁶ Написано *Извенчак*.

⁷ *Кјус-ова*.

⁸ К. Јиречек — Ј. Радонић: *Историја Срба*, II., стр. 164.

⁹ Опет тамо стр. 173—174.

¹⁰ Интересантан је један натпис који сам нашао прошлог лета у липљанској цркви у олтару на старом фреску испод садањег фреска. Натпис је урезала оштрим оруђем нека

Међутим ова прича о паду Новог Брда везана за Иса бег и ђефалију новобрдског ушла је у све доцније турске историје с том разликом само што се у познијим историјама меша Иса Исаковић са Исом Евреносовићем.

Соллак Заде, који је написао једну доста трезвену историју турског царства до 1644. год. и који је умро 1649.¹ Готово од речи до речи пренео је из Ашик паше заде све што смо о томе напред навели с том разликом само што он те догођаје меће у пролеће хиџр. 859. (1455.) год. ма да је и он задржао цео онај дијалог између Иса бег и ђефилије, па према томе и оно да је деспот умро и да градски ђефалија држи град у име деспотове кћери, жене босанскога краља. И он тврди да је борба трајала *седам дана* додајући и *ноћи*. Он каже да је после тога Иса бег послат да освоји „Печеви“ тврђаву, очевидно рђаво читајући из нечије историје реч Трепчу, и да плени са акинџијама Лас-вилает².

8. фебруара 1457. год. Иса бег је био негде око граница дубровачке републике. Сенат му је слао посланика са даровима и молио га да има у милости дубровачке трговце. У то време нису били односи Дубровника са султаном пријатељски. За то је република писала писма султану, румелиском беглер бегу и Есај бегу. Једини је пријатељ дубровачки у овој години био Иса бег зато је слао свога поклисара много пута помињатог Бранисава да каже дубровчанима да одмах пошљу посланике султану. Међутим Сенат је нашао да ће по републику бити корисније да пошље свог скопског посланика Јакома Марина Гундулића да се нађе са Иса бегом и да му однесе поклоне и да се са њим договори без посредника. Некако после 10. јула 1457. год. Гундулић предаде Иса бегу 300 перпера као поклон од републике.

И идуће године су дубровачки трговци имали тешкоћа у Турској, ради тога Сенат 14. јануара 1458. год. посла посланике Мехмед (Махмуд паши Ангеловићу, са налогом да сврате узгред и Есај бегу Исаковићу. Издејствовали су најзад дубровачки посланици наређење султаново Иса бегу да мора давати своје људе у пратњу дубровачким посланицима ради њихове сигурности кад кроз турске земље путују.

Уз то још Иса бег опет посла свога посланика и „дијака“ Бранислава у Дубровник да разговора у његово име у вези са питањем о трибуту и да види оригиналне уговоре и писма султана Мурата, које је спорио велики везир Махмуд паша Ангеловић, кад су га дубровачки посланици нашли у Суботици код Ресаве³.

Према табlici санџак бегова у Босни Иса бег је био гувернер Босне хиџр. 870 (т. ј. 1465/6) год.⁴ међутим он је и раније био велика власт у Босни. Тако из дубровачке архиве објављена је ова исправа у којој се помиње овај наш Иса бег као војвода:

Лето господина азиз (1457.) Бранисавъ ..8га войводе иесе бега Бранисавъ (И)сакъ дамо ведети, аво како предаше господа д8бровъчкѣ иг8мень сфросен8 и Степан8 Захик8 поклисаромъ господина Гръг8 (ра) злата8 и .5. литрь и .ii. 8нъчъ, що 8е делъ господина Гръг8ра⁵.

После пада Босне дошла је на ред земља херцега Степана. Неслога која је раздирала његову и његових синова кућу скоро без прекида необично је добро ишла на руку Турцима.

врло писмена и вешта рука уставним писменима са много лигатура: Б(ъ) л'кт(о) .здн. Приминше Тѹрци Ново Брдо.

Ново Брдо се први пут предало 27. јуна 1441. год. румелиском беглер бегу Шехабедину и 1. јуна 1455. год. Макаква се бројна вредност овој години дала, не добија се ни један од наведених датума кад је Ново Брдо падало Турцима у руке.

¹ Хамер: *Историја Османског Царства*, (турски превод) књ. I., стр. 32.

² Соллак Заде *шарихи*, стр. 214. штампана у Цариграду хиџр. 1298.

³ Monumenta Spectantia, Scriptores, књ. II, стр. 352—353.

⁴ Peez: Wissenschaftlichen Mitteilungen aus Bosnien, Bd. II, стр. 344—347.

⁵ Miklosich: Monumenta Serbica, стр. 480.

Док су још синови херцега Степана били у завади са оцем, Владислав је радио на томе да добије одобрење републике да се настани у Дубровнику, али му то Сенат није хтео одобрити из страха да се не замери султану и Иса бегу. За то му крајем лета 1464. год. препоручише да оде на једно од три острва. Тад је и Иса бегу слат посланик Никола Палмотић који му предаде поклон од господе дубровачке у суми од 500 перпера. Интервенцијом Млечића састадоше се Владислав и Влатко, синови херцегови, у долини Омбле код Дубровника ради измирења у мају 1465. год., али то даде повода Турцима те они предузеше офанзиву и ако је у том крају тада владала куга. Турска војска под командом Есе бега Исаковића, Исмаила и Ахмеда провали кроз херцегове земље и продре на запад до дубровачке границе. Турцима падоше у руке прво крајеви на Дрини, па онда прастари град Благај (код Мостара), који од тада оста у рушевинама¹. У марту 1466. год. јадао се херцег Степан Млечићима како му је султан освојио и одузео скоро читаву област.

Помена о Иса бегу у Босни имамо и на једној признаници сачуваној у дубровачкој архиви која је датирана под 1. јануаром 1466. год. Кнез Влатко Поповић „ближика и родинак“ покојног кнеза Браила Тезаловића и његове кћери, госпође Јелаче, изјављује да је „са порџчениемъ господина воеводе Есе бега“ примио од кнеза и властеле дубровачке доходак који је Дубровник плаћао реченој госпођи Јелачи, а ова га тестаментом пренела на овог свог рођака Влатка Поповића².

До пада Босне Иса бег је био серхад командант, крајишки војвода за целу „Славонију“, како то кажу дубровачки хроничари. После пада Босне он је без сумње назначен за санџак бега, као што се то види из једног фермана Мехмеда II упућеног њему у међувремену од 25. марта и 3. априла 1468. год., који потпуности ради овде доносимо у целини:

Он (бог)

(Тугра): Мехмед, син Мурата Хана

вазда победилац.

Најславнији велможа царства, санџак бег од Босне, Иса бег — нека му слава буде вечна. — Знано буди, кад ти стигне овај мој узвишени од руке белег да сте ви сада дали дубровачком посланику пратњу и да сте га послали. Он је приспео и дошао. Пошто је исплатио њихов данак дато му је допуштење за повратак. Потребно је да ви њих шаљете, нека долазе и опет нека се враћају. Потребно је да им се и у будуће указује иста пажња као што се то чини и осталима који ми харач плаћају. У том питању никако друкчије да не радите, и да према њима не поступате непријатељски и да им не досађујете. Ово ћете писмо сматрати за истинито и да му поклоните веру.

Из војног логора Кјекјебоз (Гејбуз)³.

Написано у почетку благословеног рамазана године 872.⁴

Дакако, као други, и г. Др. Kraelitz тврди да се овај ферман односи на Иса бега сина Исак бегова, унука Евренос бегова.

Негде у августу месецу 1466. године султан Мехмед II без сумње у знак одликовања за успешне операције које је извео по Херцеговини добио је у праву својину село Драчево у околини Скопља, као што се то види из његове вакуфије, коју је две године доцније озваничио код шериатског суда у Скопљу.

Султан Мехмед II из Кара Хисара издао је дубровачком кнезу и властели 6. маја 1468. год. ферман којим тражи да наплате од дубровчанина Паскоја Ромега три тисуће дуката колико је остао дужан султановом емину (амалдар)

¹ К. Јиречек—Ј. Радонић: *Историја Срба*, II, стр. 183.

² Miklosich: *Monumenta Serbica*, стр. 495.

³ Dr. Friedrich Kraelitz: *Osmanische Urkunden in türkischer Sprache* посебно штампано из Sitzungsberichte Академије наука у Бечу 197/3, стр. 48. и 49.

⁴ Од 25-III—3-IV-1468.

хоци Суљу за продата „места сребрена“ и „хасове“ који су у деспотовој земљи код Сребрнице.

„За тои смѣ писаѡ“, вели се у султановом ферману „нашемѸ велпочтеномѸ и всакои чсти дѡс(то иномѸ вѡевѡд(е) Ёсеб(е)гѸ книгѸ да догѣте к нѣмѸ и да се ш нимѸ състанет(е) и да стѣгнете тои иманиѣ и да предадет(е) вѡевѡд(и) Ёсеб(е)гѸ“.

Године 1468. беху се вратили дубровачки посланици са Порте мало задовољни постигнутим успесима. Султан је био вољан да прави са дубровачком републиком нове уговоре, али није хтео да им потврди старе повластице и привилегије. Са посланицима у Дубровник дође и Алија Кнежић, посланик Есај бегов, који је Сенату нешто саопштио као поруку свога господара, но која порука није забележена у хроници Ивана Марина Гундулића. Па ипак из онога што је после следовало, лако је се домислити о чему се радило. Очевидно је Иса бег тражио нове поклоне, ударио нове дажбине, јер је Велико Веће дубровачко одмах решило да се повећају старе порезе и царине а нове да се заведу да би се могли задовољити незајажљиви прохтеви турских суседних бегова и везира у Цариграду. Дубровачки посланици после тога ишли су у Цариград и носили повећани трибут. Вратили су се у Дубровник опет у пратњи Иса бегова човека Али бега. Тражили су сад од Иса бега да им потврди привилегије пошто су му показали исправе да су уредно исплатили харач².

У поменутој књизи *Гласника Земаљског Музеја*, г. Д-р Ђ. Трухелка је објавио из дубровачке архиве једно интересантно писмо овог Иса бега Исаковића писано на српском језику, ћирилским писменима које би могло имати неочењиву важност за порекло ове моћне и знамените куће Исаковића да му је забележена година кад је писано. Ово нам писмо поред осталог пружа један необорив доказ како је од вајкада грамзивост човечија била незајажљива. Господар непрегледних области и земаља, поред свих глоба и поклона, пореза и царина који су притицали са свију страна, војвода Иса се није устручавао да се посредно бави и трговином. Г. Д-р Трухелка по нечему претпоставља да је писмо писано 1454. године, али мени се чини да је та година произвољно установљена. Ми то писмо поради његове многоструке важности доносимо овде у целини:

Млстю бжиѡм и повел(е)ниѡм гѣна ми ѣра Ми воевода Ёсеб(е)га давам на знанѣе свѣм и свакомѸ слѣзе и кто годе ѣе под ѡбласт нашѸ, како Ѹчиних м(и)л(о)стѣ ФранкѸ дѡбровчанинѸ и препоручам га слѣгамъ моем Ѹбашам и кнезовом, премикјором а навластито га препорѸчам кнезѸ Хамзе и кнезѸ ДобросавѸ и инѣм моем слѣгам, где гѡдер се би примериѡ речени кнез Франко ини негов слѣга и негово бл(а)го да га съчѡватѣ, ѡбарѸете и провод дате, кѡдѣ би искаѡ, али Ѹ Павловиѡ-а землю, али преко Ѹ Моравице, али Ѹ ХерцеговинѸ и ѡтѡда кѡд би глас даѡ, да га имате прим(и)тѣ и проводит и съчѡватѣ, ере с моемъ пенѣзом хѡди и трѣгѣе.

Писѡн мѡѡа ѣр .ѡ. Ѹ Скопю.

Овде је стављен овални печат који се није могао прочитати.

На маргини је додато истом руком која је писмо написала још и ово:

Такогѣр ако би гѣе кто хотѣѡ мѸ жаѡ Ѹчинитѣ али би биѡ слѣга брат(а) ми херѣѡга али синовѡца ми воеводе Петра, да мѸ не вољн ниѣдѣно зло Ѹчинит, кто не Ѹспротив мене вѡвоеде Ёсе бегѸ³.

Оно што је најважније у овом писму то је што Иса бег зове херѡга братом а некаквог војводу Петра синовѡцем. Кад би писмо имало забележену годину, лакше би нам било да се домислимо на кога мисли под речју херѡг и који је тај војвода Петар. После смрти војводе Сандаља Хранића, умро 15. марта

¹ *Гласник Зем. Музеја*, књ XXIII., стр. 28.

² *Monumenta Spectantia, Scriptores*, vol. II, стр. 379.

³ *Гласник Земаљског Музеја*, књ XXIII., стр. 11. и 12..

1435. год., наследио га је његов синовац Стеван Вукчић Косача, који се под крај 1448. године почео називати и потписивати „Херцегом од Св. Саве“. Умро је у том звању у Новом 22. маја 1466. год. После његове смрти његов млађи син Влатко постао је „божјом милошћу Херцег од Св. Саве“¹ и са њим се та титула и угасила. Према томе војводин брат херцег може бити само један од ове двојице. Нисам се могао домислити ко може бити тај његов синовац војвода Петар, пошто херцег Степан, колико је мени познато, није имао брата Петра, нити се зна да је имао сина Петра². Херцег Степан је имао три сина: Владислава, Влатка и Стевана. Овај Стеван је негде у 1471. години прешао у ислам и временом постао чувени турски државник, министар морине, велики везир, сердар Ахмед паша Ерсек-заде, Ерцеговић, зет султана Мехмеда II и Базизита II.

Мора се признати ова хипотеза о пореклу и сродству куће Исаковића са војводском кућом Сандаља Хранића, херцега Степана и осталих из Херцеговине врло је смела и ништа је друго осим горњег писма не потврђује. По томе морали бисмо претпоставити да је војвода Исак имао и деце хришћанске вере а то ничим нисмо у стању доказати.

Има нешто што би посредно донекле потврђивало претпоставку да је Исак бег хришћанског порекла. Нигде није сам војвода забележио чиј је син. Он је једноставно само: „Исак царев војвода“. Ни његови синови, ни унуци казујући своје порекло не иду даље од Исака: *Иса син Исхак бега, Мехмед син Исхак бега, Хасан син Иса бега сина Исхак бегова* и само тако и нико даље није ишао. Источни народи а нарочито Арапи су сматрали за отмено и племенито сачувати што већи број имена својих предака, што дуже *силсиле*. Војвода Исак се појављује самоникли, никад не помиње свога оца, то се може објаснити само тако што му је отац био *неверник*, па нити је било умесно нити пробитачно помињати његово име, као што никад није ни споменуто.

Не знам да ли би имало каквог значаја за порекло ове породице то што се један Исаковић, отац војводе Барака, унук Исаков, војвода Мехмед Челебија назива у једном писму упућеном дубровачком кнезу и властели „Павловића земље господар“. Ни то писмо није датирано а г. Др. Трухелка и њега ставља у годину 1454³. Ма да та реч господар може бити превод речи мутесариф, онај који располаже, притежава једну област добијену од султана. А Кјебир Мехмед Челебија је могао бити такав господар Павловића земље.

Према кнезу и властели дубровачкој искрено или заради оних поклона које је добијао Иса бег и сви Исаковићи имали су нарочите симпатије.

У дубровачкој архиви сачувано је још једно његово писмо писано на српском језику ћирилицом, које потпуности ради доносимо у целини. На челу писма у место жига турским словима је написано: *Иса бин Исхак бег т. ј. Иса син Исхак бегов*.

То писмо гласи:

Млстию божиѡм и повел(е)ниѡм гдна ми амир сѡлтан ц(а)ра Мехмет бега ми воевода Ђе бегѡ давам на знанѡе свем и свакоѡм8, коѡм8 се подоба показатѡ сѡи нашѡ вѡеровани листѡ, како ѡчиних м(и)л(о)стѡ и слобод8 трѡговцем дѡбровѡчкѡиѡм повелениѡм г(о)сподара голѡмога, да имѡ не вера и слобода, да гредѡ своѡм трѡгом ѡ царѡвѡ земљу, да имѡ не будѡ ѡбѡриваниѡа, ни на пѡтѡ запиранѡа, ни ѡдѡне хѡдобѡ, ни ѡдѡнѡ чл(о)в(е)кѡ да имѡ не вољн ѡчинит, ни мѡсроманин ни христѡѡанин: по царѡве заповѡсти да ихѡ имамо сѡбљостѡ, них и них бл(а)гѡ. И кто би них товарѡ носилѡ, али ѡѡдѡ людѡе херцегови, али ѡѡдѡ

¹ Јиречек—Радонић: *Историја Срба*, II, стр. 183.

² Иса бег је године 1461. слао своје добошаре у Дубровник, који су тамо са мађионичарима босанског краља, херцега Стевана Вукчића и војводе Петра Павловића присуствовали свечаној прослави св. Блажа. Ту имамо и херцега и војводу Петра, али Петар не може бити синовац Иса бегу, пошто није син брата херцегова. (Ст. Станојевић у *Полицији* бр. 5291. од 16. јануара 1923. год. у чланку: *Из историје уметности код нас у средњем веку*).

³ *Гласник Земаљског Музеја*, књ. XXIII., стр. 13.

людѣ воеводе Владисава, да имъ е вера царева и мога, воеводе есе бега, слободно да си погю своѣми конми и свою землю; да се не боѣ ни пороблѣнѣна, ни обзѣта, ни едѣне злѣ мещѣрие; да имъ не вољнь никтор ичинит ни сбаша ни ини Тѣрчинъ ни мартолозин, да имъ никтор жаѣ не ичини. Кто ли се за них задѣне, що е вредно едѣно влакно да имъ иже, и невери и распи своим главом да плати, а инѣм ничим да се не иждѣпи.

Писа ноемврига .Ѧ. днь¹.

На заранцима свога живота војвода Иса бег је почео мислити и о својој души и о будућности своје деце, свога потомства. Небројено своје покретно благо, свој новац је потрошио на подизање задужбина у Скопљу, Сарајеву, а непрегледна своја некретна добра увакуфио је и наменио на побожне и хумане сврхе и на издржавање тих задужбина.

Имање што му је било у Скопљу и његовој околини завештао је својој задужбини, богомољи, „странопријемници“ и медреси у Скопљу. А непокретна добра која је имао у Сарајеву и по Босни завештао је своме вакуфу у Сарајеву, потчинивши свој сарајевски вакуф у нарочитом случају овом у Скопљу. И ако је скопски вакуф Иса бегов старији од онога у Сарајеву, сарајевски вакуф је озваничен, кроз сицил проведен, неколико година пре скопског. Сарајевску вакуфију је војвода Иса бег озваничио код шериатског суда 1462, а скопску тек 1469. године.

К. Јиречек, не знам на основу чега, тврди да је Иса бег подигао т. зв. „Цареву Џамију“ у изворишту Врх Босне, у данашњем Сарајеву 1457. г.² Ова је џамија најпре саграђена од слабог материјала, а мунаре јој је било од дрвета, па кад је султан Мехмед, освајач Босне дошао у Сарајево 1463. год. Иса му је поклонио и од тад је прозвана „Царева Џамија“³. Током времена ова џамија је из основа измењена. Од некадашње незнатне и трошне џамије саграђена је лепа грађевина од тврдог материјала.

У Скопљу је поред богомоље (ханикаха) са имаретом подигао био и медресу. Ништа се од тога није сачувало у првобитном облику. У дворишту Иса бегове џамије виде се остаци од неких зидина. Турци кажу да су то рушевине од библиотеке (кјутуб-хане) и медресе. Као и друге зграде из оног времена и ове су зидине од камена прошаране циглом. На место старе медресе од тврдог материјала подигнута је нова од најтрошније грађе. Имарету, „странопријемници“ ни траг се није сачувао. Не зна се кад су ове зграде страдале. Евлија Челебија у свом путопису хвали имарет и медресу Иса бегове џамије. Можда су и ове зграде страдале за време аустриске најезде, приликом оног великог пожара 1689. год. кад су изгореле и толике друге знаменитости нашега града. Ни садања грађевина Гази Иса бегове џамије није подигнута за живота његова. То закључујемо из садржине натписа који се сачувао над главним улазом у џамију. У каменој плочи, испупченим словима узрезан је овај натпис:

امر ببناء هذه العمارة الشريفة المباركة المرحوم
المغفور الغازي عيسى بك بن المرحوم المغفور المجاهد
الحاج اسحاق بك في ايام السلطان بن السلطان
محمود خان بن السلطان مراد خان احسن الله تعالى
سلطته ابتغاء لمرضاته في تاريخ ثمانين وثمان مائه

¹ Гласник Зем. Музеја, књ. XXIII., стр. 12.

² К. Јиречек — Ј. Радонић: *Историја Срба*, II, стр. 217.

³ Салих Хаџи Хусеиновић Муевит: *Историја Босне* у рукопису који се налази у Краљ. Земаљском Музеју у Сарајеву, стр. 68.

Који на српски преведен значи:

Овај имареш свешли и благословени заповедио је да се подигне блаженопокојни Гази Иса бег син блаженопокојног борца за веру Хаџи Исак бега ва дни царовања султана сина султанова, Мехмеда Хана, сина султана Мураша Хана.

Иса бег је подигао ову задужбину, јер је желео да угоди Богу. Сагради се леша осам стошина осамдесет(?)...¹

Сл. 5. — Натпис над главним улазом у џамију Гази Иса бега у Скопљу.

Као што се види садања гази Иса бегова џамија подигнута је после смрти Иса бегове, но по његовој заповести, жељи. Над осталим вакуфима у овим нашим странама медреса Иса бегова се истиче једном доиста поштовања достојном библиотеком. Оснивач вакуфа поред осталог основао је кјутуб-хану (библиотеку, са преко 230 нумера у преко 320 свезака разних рукописних књига из разних струка. Како по броју књига тако и по разноврсности њиховој ова се библиотека може убројати у ред највећих библиотека XV века у овим нашим странама о којима нам се сачувао помен.

Последњи спомен који имамо о живом Иса бегу налазимо у акту којим је велики његов вакуф у Скопљу протоколисан и озваничен у јулу 1469. год. После тога му се траг губи и не знамо шта је радио нити се зна кад је и где и како умро. Не зна му се нигде гроб. По тој околности би се могло закључити да је негде у оним бурним и махнитим годинама војевања против Млечића и Мађарске погинуо.

Код Салих ефендије Хаџи-Хусеиновића сарајевског мувекита у поменутој рукописној историји његовој на стр. 68. каже се да је Иса бег дошао за босанског санџак бега после Исака, његова оца и да је хиџр. 889. (т. ј. 1484.) за босанског санџак бега назначен Гази Мехмед бег.

То ће бити без сумње син гази Иса бега, онај што се у вакуфији његова оца и његове кћери помиње под именом Сагир Мехмед Челебија, кога је његов

¹ Т. ј. 1475/6, а можда и нешто више, пошто није сигурно да је натпис при крају добро прочитан.

отац Иса бег назначио у својим вакуфијама за генералног мутевелију и татора својих вакуфа у Сарајеву и Скопљу.

Ако је оца наследио син у звању санџак бега, значило би да је Иса бег живео и после хиџр. 880. (т. ј. 1475/6) године и у том случају посредно би излазило да натпис над главним улазом у џамију Иса бегову није при крају добро и потпуно прочитан. Ако се буде то обистинило, онда неће бити тешко утврдити како је и где је Иса нестао и зашто му се гроб не зна.

Кад су се Турци измирили са Млечићима, фриаулске стране су биле поштеђане од пљачкашких упада турских акинџија. Сад сва сила пограничних господара турских беше управљена на маџарске покрајине. Почетком октобра 1479. (884.) год. једна турска војска од око 40.000 душа под командом 11 санџак бегова и војвода пређоше преко Дунава и заузеше Ердељ. У писму које је угарски краљ Матијаш писао папи Сиксту IV помиње по имену четири војводе од ове турске војске: „Ели бег“ (Али), „Скандер бег“ (вероватно Скендер бег Михал Огли), „Еси бег“ (Иса бег), „Marchos rit“, што може бити Малкоч бег¹.

Да би турској војсци пресекао одступницу, ердељски војвода Стеван Батори брзо покупи сву своју војску у Шаш варош. Краљ Матија Корвин позва у помоћ темишварског војводу, који се већ беше прославио својим победама по Чешкој и Пољској. 13. октобра 1479. год. две се противничке војске нађоше једна према другој у равници на Хлебном Пољу (Kenyér Mező). Ту се приметну љута битка.

Батори беше распоредио своју војску тако да су му на десном крилу били Сикулци, а на левом крилу Саси. Иза њих су били распоређени Власи, а у последњим редовима стајали су као резерва Маџари. Команду над тешком коњицом која је била у центруму и над војском ердељског бискупа Владислава од Гереб предузе сам војвода. Пре но што ће се бој започети, за време службе божје, којој је присуствовала целокупна војска, извршена је заклетва: да нико неће одступити са одређеног му места без допуштења свога команданта.

Прво је било потучено лево крило хришћанске војске. 3000 Саксонаца сачуваше главе на тај начин што су били бачени у реку Мориш. Тад поче да отступа и десно крило хришћанско. Али се ту Батори истави испред оних што бејаху већ почели да беже, те их поново врати у борбу против непријатеља.

Испод Баторија су већ била погинула два коња и баш кад је од шест задобивених рана почео да губи снагу због излива крви и кад је војска понова почела да напушта положаје, стиже у најодсуднијем моменту темишварски војвода кнез Павле са помоћном војском. Кнез јурну у бој као олуја. Кроз јаук и запомагања рањеника, посред љуте убојне вреве и халакања кнез Павле поче гласом који је у оној ратној вреви личио на грмљавину дозивати: „Где си Батори!“ А Батори на овај глас и ако беше већ на умору, прибра и последњу снагу те поче соколити своју војску да настави борбу.

После тога се промени бојна срећа. Турци су потучени до ноге. По признању и самих турских историчара на бојном пољу је остало 30.000 Турака.

Победиоци нису знали шта да раде од радости. Хуњади кад је победио Мезид бега, наредио је за време ручка да се турски заробљеници доведу и да се сикирама исеку.

Кнез Павле је пак наместио своју трпезу за ручак на турским лешинама „Super cadavera stratae mensae“. Вино се измеша са крвљу изгинулих ратника. Победиоци као људождери играли су по мртвим телесима непријатеља и газили су их ногама. Сам кнез Павле у једном тренутку делиријума зграбио је једног мртвог Турчина у зубе и тако је држећи га у зубима изводио ратне игре. Сутра дан је кнез Павле дао купити непријатељске лешеве и од њих је начинио пирамиду. После је указана последња пошта Стевану Батори који је у овом окршају погинуо заједно са 8000 Маџара. На њихову гробљу је доцније подигнута црква².

¹ Хамер: *Историја Османског Царства*, тур. превод., књ. III, стр. 173 и 296. напом.¹.

² Хамер: *Истор. Осман. Царства*, тур. превод, књ. III., стр. 183–185.

Говорило се да су од турских војвода на бојном пољу остали Хасан бег и његов син Иса бег. Турски и други историчари узимају да су и Иса и Хасан Евроносовићи. Међутим Иса Исаковић је имао сина Хасана, као што се то види из напред наведеног натписа са Алаџе џамије (В. стр. 17.). Интересантно је међутим да се Хасан бег не спомиње у Иса беговој вакуфији. Ако је Хасан бег узео учешћа у овој борби, он се жив из ње вратио. Шта је било са Исом не знамо. Као што је напоменуто овде му гроба нема. Нема га ни у Босни. Неко ми је недавно казивао да се прича како је Иса бег погинуо негде у Дробњаџима, али ми се ништа ближе није могло рећи. Међутим Иса бег се после овог датума нигде међу живима не спомиње, ма да се нигде у турским споменицима који су били мени доступни не спомиње као *шехид*. У натпису на његовој џамији, која је мора бити у скоро после његове смрти подигнута уз његово име нема атрибута *шехид* него само: *ел-мерхум*¹, *ел-магфур*², *ел-гази*³.

ВАКУФИЈА ИСА БЕГОВЕ ЗАДУЖБИНЕ У САРАЈЕВУ

Вакуфија Иса бегове задужбине у Сарајеву није сачувана у оригиналу, али у рукама Кемала Османа, мутевелије Иса бегова вакуфа у Скопљу нашао сам њен оверен препис добијен из архиве Министарства царских вакуфа у Цариграду. Колико је мени познато она до сада није била објављена, због тога је ми овде доносимо у целини у српском преводу са паралелним арапским текстом.

У врху табака с десне стране стоји наштампано:

АРХИВА МИНИСТАРСТВА ЦАРСКИХ ВАКУФА.

Испод тога руком је написано:

*Оверени препис вакуфије извађен из
досијеа Гази Иса бега у граду Скопљу.*

Даље се наставља текст на арапском језику који преведен на српски гласи од речи до речи овако:

Хвала Господу на обиљу његове благодати. Поздрав његову посланику Мухамеду и његову роду!

После тога:

Славни заповедник, штедри и широке руке господар, добротвор и творац задужбина, благосиљани понос вере и народа, Иса бег, син покојног Исхак бега — нека му Бог још више узвиси његове заставе славе и нека му учврсти стубове његове моћи — пошто је изразио своју веру и осведочење да нема Бога осим јединога Аллаха, који у свом царству нема друга, и да је Он у свом јединству сам. Он одлучује како сам хоће, чини што год зажели и како год му је воља;

Пошто је исповедио, даље, да је Бог послао Мухамеда — нека је на њему божја милост — са упутом према добру и с правом вером да ју објави више сваке вере, па макар се то многобошцима не свиђало. И пошто је засведочио да Бог прима покајање од својих робова, да прашта и да је круг његове милости обилнији од гнева његова.

Милостив је Он који прашта.

Сагради једну гостиону⁴ у облику једног склоништа⁵, која се састоји из три одељења, куће: једну шталу и један харемлук и све што њима припадаје.

Ова је грађевина у хатару Сарајевског поља⁶ а у самом селу „Прурџе“⁷,

¹ покојни.

² који је од бога добио опроштај.

³ победилац, који је за веру војевао.

⁴ *Мензил*, хан, коначиште. У вакуфији Гази Хусрев бегове џамије помиње се под арапским именом *ребаш*: хан, караван серај, текија, имарет. Д-р Ђ. Трухелка: Гази Хусрев бег, стр. 117—124. Сарајево 1912.

Деспот Стеван Лазаревић је у Београду код цркве Св. Богородице подигао „страно-пријемницу“. В. К. Јиричек и Ј. Радонић: Истор. Срба, II., стр. 224.

⁵ *Завије*: текија, склониште.

⁶ *Сарај-оваси*.

⁷ Тако је у овом препису написано, очевидно преписивачева погрешка место: Прусце Упор. Глсн. Земаљ. Музеја, књ. XXIII. бр. 1 и 2, стр. 50 и табела VIII.

увакуфио је и као поклон наменио да буде коначиште муслиманске сиротиње као и за оне који траже науку (студенте), сејиде, газије, и за све путнике намернике.

За све ове ће се готовити месо, пиринач и хлеб, колико буде потребно, а даваће се у довољној количини и масло и чорба.

Гостима ће се давати чорба три дана, но они дуже од три дана не могу остати.

Даваће се чорба и послужи овог склоништа. А јело што од њих претекне даваће се малолетној деци без оца и мајке из ове вароши.

Исто тако на реци Миљацки подигао је један мост и на оба излаза његова, с једне и друге стране његове (моста) подиже ниске и на спрат 15 уџера¹, па и њих увакуфи за пролазнике законитим, шериатским увакуфљењем. То његово добро дело остаће за вечна времена. Учинио га је ради Божје љубави а у циљу да се приближи великом Господу како би од њега добио красну награду и у жељи да се удостоји његова лепог обећања које је изрекао (Бог) у својој објављеној књизи: „што год за себе унапред добра учините, то ћете код Бога наћи, а он је најбољи и у наградама најобилатији“.

Све је ово увакуфљено на начин да се не може продати, нити поклонити, нити ма на који начин отуђити. И све ће то вечно трајати „док Бог не наследи земљу и онога ко буде на њој. Он је најбољи наследник“.

Од свога праведно стеченог иметка а за потребе и одржање увакуфљених објеката поклонио је неке делове и то: све своје воденице које су под једним кровом², и ораницу³ која је иза поменутих воденица у поменутом селу; и хамам⁴ и воду Љубица⁵, и воду што од хамама претекне, а која је за потребе хамама доведена; један хан⁶ и дућане⁷ који су саграђени у поменутом селу а који се овако граниче: са југоисточне⁸ стране текућом водом, са западне до краја дућана јавним путем, са севера јавним путем до иза хана, са истока све до имања сина му Сагир Мехмеда⁹, које му је он (Иса) поклонио.

Исто тако увакуфио је и непокретно добро што је у вези са горе споменутим дућанима па све до трга¹⁰ а налази се изнад и испод поменутог азила. Граничи се: са севера путем Високо¹¹ који води на трг и путем који иде ка поменутих воденицама, са Јистока реком која је доведена за те млинове и баштом коју је купио од Јусуфа¹² који је у народу познат под надимком Котка. Оба се ова имања налазе у хатару по имену тога села са свима њиховим границама, зградама, њивама, плацевима и двориштима, те је све ситно и крупно у означеним границама.

Исто тако увакуфио је и све чокоте и сва непокретна добра од којих: Хлеб Селиште¹³, које није потребно ограничавати; и звано Врти, и звано Селиште што је између два пута, и звано Подина и ораницу¹⁴ близу Подине, и

¹ У препису стоји *зир'а*, али мени се чини да је погрешно место *хуџера*.

² *Фн бејш-и-вахид*: Салих Мувекит у поменутом свом рукопису вели да се та воденица налазила у Кјучукј-џатиб Махали на Миљацки са 9 каменова.

³ *Мезре'а*.

⁴ Салих Мувекит, *op. cit.*, стр. 68., вели да је двоструки хамам.

⁵ Написано *Л . х . в . а . б . ц . е .*

⁶ и ⁷ С. Мувекит, *op. cit.*, стр. 68., вели да је Иса бег подигао караван сарај од тврдог материјала у сред чаршије, то је звани Колобара Хан. Около њега су били дућани, то је био Иса бегов безистен, некада у Терзиској Чаршији. Тај безистен је хиџр. 1258 (1842) год. у великом пожару уништен и сад му се у Сарајеву ни трага не налази.

По томе што је овај караван сарај ту први пут подигнут, мисли се да је и садашње Сарајево добило своје име по тој великој грађевини, место старог имена Врх-босна.

⁸ *Кибле*.

⁹ *Сагир Мехмед*, што значи Мали Мехмед, за разлику од *Кјебир Мехмед* који је био без сумње старији син Иса бега.

¹⁰ *Сук*, што значи улица, трг.

¹¹ Написао је *В . и . о . в . с . к . а*

¹² Може да се чита и *Јосиф*.

¹³ Написано: *хлеб слише*, па се мени учинило да је то преписивач погрешно.

¹⁴ *Мезреа*.

мезру која је од границе Радоме до граница Радилковића и т. звано детелиште¹ испод трга између два пута и место звано Атик које је у оном делу што се од старина зове варош до реке Миљацке; и звану Загорницу у близини старе Вароши, и звану Ћубудницу² и Низбрдицу³ и звано Белавце⁴, и на реци Кошеви воденицу⁵, уз то још и две оранице⁶ с обе стране поменуте реке, што се граничи: Са јистока до граница имања Балабана сина Богчинова, са запада до хришћанских⁷ гробова.

Исто тако и млин који је купио од Косатића⁸ у Болној⁹, а исто тако и једну ораницу испод а две изнад тога млина, које се граниче: са источне стране до мусломанских гробова¹⁰ и до великог камена¹¹ која је изнад њих, са југо-источне стране до гробова Косатића¹², са западне стране граница иде „како би се турски рекло“ све побиљем¹³ и хрптом до Бенда¹⁴ који је у близини села Блажуја¹⁵.

(Увакуфио је) и све воденице што су у једној згради на реци Железници у нахији Високо. Даље у близини Љубогуше¹⁶ једну ораницу звану Лука, и једну ораницу коју је купио од Балабана сина Богчинова звану шума Брус¹⁷. Граничи се: са истока долином¹⁸ до граница Скаклића¹⁹ и Црнога Врха²⁰, и Козаревића²¹, Оштрог Врха²² па све до границе града Требевића, западно граница иде побиљем до ливада Радмана²³, Заорала²⁴ и Радаве²⁵, северно до камена званог Воган²⁶ до камена Вдж²⁷ а свршава се до поменутих источних граница.

И једно место што је близо тамнице²⁸, које је разменио са Рајком уз праведну накнаду за његове потребе. Све је ово увакуфио правим, законитим, шериатским увакуфљењем, прописавши ове услове:

Целокупни приход што се од вакуфских добара добије трошиће се на оправке и доправке имарета, у колико то буде потреба изискивала. За репарације одредио је да се даје по 8 драма дневно у готову, вредећем новцу.

Одредио је исто тако по два драма на дан и по једну чорбу изјутра и увече оном ко се буде старао о тој оправци и доправци поменутог имарета. Уз то још по $\frac{1}{2}$ драма за хлеб свакога дана.

Тако исто је одредио да се из истих прихода издаје свакога дана по 10 драма за набавку мяса и да се готови сваког дана од тога једна половина изјутра а друга половина увече.

¹ Би-јонцалик.

² Написано: би . к . у . б . у . д . н . п . ч . е .

³ Написано: би . низ . б . у . р . д . н . п . ч . е .

⁴ Написано: би б(е)л . а . в . ц . е .

⁵ Дегрмен оцаги —

⁶ Мезреа.

⁷ Кубур-ул-кјуфар.

⁸ Написано тако да се може читати: Касатиклер, Косатић, Катић.

⁹ Написано б . о . л . н . а .

¹⁰ Мекабир-ул-муслимин.

¹¹ Хаџер-ул-кјебир.

¹² Мекабир-и-касатикјлер.

¹³ Сирши Сира.

¹⁴ Ел-безд.

¹⁵ Написано: блажо.

¹⁶ Написано: Л . б . о . г . у . ш . е .

¹⁷ Би-проус корусиле.

¹⁸ Вадн.

¹⁹ Искакликј.

²⁰ Чирни Врх.

²¹ Козаровикј.

²² Сиври шеше.

²³ Радман.

²⁴ Заор(д)адлу.

²⁵ Радова.

²⁶ Би воган.

²⁷ Ведеш, Хаџер-ул-вдж.

²⁸ Сиџин.

Исто тако одредио је да се даје азилу и пшенице у зрну колико буде потребно за чорбу, која ће се делити у имарету и малолетној сирочади што живи у тој вароши.

Тако исто одредио је да се приход од поменутих воденица у потребној количини даје за мешање хлеба за два obroка свакога дана.

Одредио је тако исто за послугу што ће послуживати у поменутом азилу и готовити јело, свакодневно по два драма и чорбу јутро и вече са $\frac{1}{2}$ драма за хлеб.

За два служитеља: вратара, чувара намештаја и кандила и осталог као и онеме што помаже при кухању јела у кухињи одредио је по два драма дневно и чорбу изјутра и увече и пола драма за хлебац.

И за дрва је одредио по 4 драма на дан, тако исто за асуре, жир за свеће, со и остало што је потребно у имарету за јело, одредио је по 5 драма дневно.

Исто тако одредио је онеме између исламских судија у дотичном месту који буде вршио надзор над овим вакуфом по један драм дневно на име награде за тај надзор. Онеме који буде татор (мутевелија) одредио је да се од целокупног прихода од овог вакуфа издаје десети део.

Отпуштање и постављање службеника овог вакуфа припада мутевелији.

Службеници у овом имарету обавезно ће се узимати од ослобођених робова или њиховог порода с колена на колена.

Ни један од службеника овога имарета неће добијати службу на основу берата. Ко пак дужност у овом азилу заузме по сили берата, да му није просто и убројаће се у насилнике.

Одредио је да заступнику мутевелије, књиговођи, старешини имарета права и дужности одређује мутевелија.

У њихову принадлежност спада да се свакоме, јутро-вече, даје чорба и по пола драма за хлеб свакога дана.

Чувару (мутемед) је одредио свакога дана по један драм, чорбу ујутру и увече са пола драма за хлеб. Кад се укаже потреба да се зграде за овај вакуф подижу, подизаће се на насељеним као и на ненасељеним местима, према нахођењу мутевелије.

Прописао је тако исто да се ослобођеним робовима и њиховим потомцима, докле год се буде протезала њихова лоза, кад не буду кадри заслуживати за своје издржавање или су сиромашни, даје чорба и хлеб из имарета према томе колико им је одређено дневно.

На свака од два бајрама кува се три киле пиринца, и масла и хлеба колико буде потребно, исто тако заклаће се и два дебела овна и поделиће се онима којима и иначе следује храна из имарета посведневно, што претекне, поделиће се оскуднима. И једну пространу и видну баштину (или утрину) а коју притежава ослобођени роб Миљко¹ бостанџија, заједно са свим што је у њеним границама а коју је поменути Миљко обрадио и раскрчио. Прописао је да остане у његовим и његових потомака рукама под условом да плаћа десетак.

Поменути завештач прописао је и услове: да се сав вишак што преко свих прописаних расхода претекне троши у имарету који је поменути вакиф подигао у завичају гаџија², у Крајишком граду Скопљу — Бог нека га брани ода зла.

Ако би тај имарет порушен био, нека се вишак од прихода троши на њега све док не би та потреба била подмирена. Но ако не буде он разораван нити страдао, ако не буде имао потребу нека се тај вишак тамо не троши.

Управу и надзор над вакуфом завештач је задржао за себе до год буде жив. После његове смрти то право оставља своме најбољем сину Мехмеду Сагиру, сину поменутог завештача, а то је онај између његовог порода, који се побожношћу одликује. После њега оставља деци његове деце и тако редом с колена на колена најразумнијем међу разумнима у мушкој и женској лози.

¹ Написано: М . л . к . о може се читати Милко, Миљко, Мелко.

² Дар . ул . гузаш.

После тога оставио је то право својим ослобођеним робовима, па затим деци њиховој с колена на колено исто као мало пре.

Све ово имање оснивач вакуфа је одузео себи, лишио себе од његова власништва и одвојио га коначно од свога имања.

Све се ово догодило пред хоџом Синаном Караманцем. С обзиром на његову исправност, он га постави за мутевелију и предаде му управу над њим и предавши му га на његово располагање но с тим да то чини у границама овде прописаних одредаба и да сагласно прописима шериата ова увакуфљена добра региструје код тадашњег кадије као вакуф.

На супрот поменутом завештачу појави се његов заступник — понос витезова — Хош-кадем војвода, са захтевом да се пониште та вакуфска добра, тврдећи, пошто је у присуству поменутог мутевалије (Синан хоџе) и судије — Бог нека га увелича — доказао да је законито опуномоћен, да је поменути завештач одустао и ако је раније на изложени начин сва поменута добра увакуфио и да сада жели да све то врати у своје власништво, као што је тим иметком раније располагао а све то у смислу учења Имам-и-Азама о непотребности вакуфа.

Тада се њему на супрот стави поменути мутевелија, одричући право да се могу поменута добра вратити поново у стање приватне својине, бранећи се аргументима да је вакуф потребан према учењу позније исламске уleme.

Овај спор изнесен је пред поменутог судију, те је он пресудио да је поменути вакуф ваљан и законит и потребан, придржавајући се мишљења оних имама који то допуштају.

Пресудио је правом шериатском одлуком и на споменути начин га је регистрирао, тако је поменути вакуф постао потребним, неоспорним вакуфом по гласу судске пресуде. И тако он се више не може мењати нити преиначавати, нити суспендовати ни на који начин. За то нека се нико ко у бога и у страшни суд верује, не усуди да што год у њему измени ма и један од поменутих прописа.

А ко буде радио да то обори, или штогод поквари, па био то судија или султан, или ко му драго други, једном речи ко год то учини, одговараће за своје зло дело и биће изложен срџби бога свога. А Бог је кадар да му зато плати и да му се освети и да га уврсти у ред оних несрећника којима је сав труд у овом земаљском животу пропао и нека на њему буде проклетство Бога, анђела и свих људи! Према чистоти својих побуда и намера, награду за ову задужбину очекује од Бога. Бог нам је довољан и достижан као заступник.

Овако је текло и написа се месеца џемази-ул-еввела, године хиџриске 866. (фебруара 1462. посл. Христ. рођења).

При дну препис озваничен овим речима:

Акт је преписан 3. џемази-ул-еввела 1302 или 6. фебруара 1300 (1885). Сравњено са оригиналом м. п. Махмуд.

Поред мухура још ударен је печат дотичног надлештва.

نظارت اوقاف هياون جهات قلمی

اسکويده غازى عيسى بك قيدندن استنساخ اولتان وقفه سنک صورت مصدقه سيدر الحمد لله على فيض نواله والصلوة على نبيه محمد وآله وبعد فان الامير المفخم ولى الايادى والنعم ابو الخيرات صاحب البركات محمد الملة والدين عيسى بك ابن المرحوم اسحق بك رفع الله اعلام رفته وشيد ارکان دولته بعد ان شهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له فى الملك وانه منفرد بالوحدانية يحكم ما يشاء ويفعل ما يريد وان محمدا صلى الله تعالى عليه وسلم ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون وشهد ان يقبل التوبة عن عباده ويمغوا عن السيئات وسعت رحمته غضبه وهو الغفور الرحيم قد بنا منزلاً على هيئة الرواية المشتملة على ثلث بيوت واصطبل وحرم وما يليق بها فى داخل قرية برورجه من اعمال

سرای اواسی وونف و تصدق في حال حيوته على ان يكون زاوية ومسكننا لفقراء المسلمين من طلبة العلم والسادات والفزاة وابناء السبيل ويطبخ اللحم والارز والجزر بقدر مايكتفي والدهن بقدر الحاجة والرق اهم الى ثلاثة ايام ولايسكنون اكثر من ثلاثة ايام والرق لخدام هذه الزاوية المزبورة ومازاد وفضل منهم يكون للايتام الصغار الذين يسكنون في هذه القصبة وبنا ايضاً جسراً على نهر ميلاجته ويكون في رأس الجانبين فوقاً وتحته خمسة عشر ذراعاً لمصلحه وونف للمارين عليه وفقاً صحيحاً شرعياً وصدقه جارية نافذة مؤبدة محتوية رضاء الله تعالى وتقرباً الى الرب الجليل وطلباً لثوابه الجزيل ورغبته في وعده الجليل على من نطق به بحكم التزويل وما تقدموا لانفسكم من خير تجدوه عند الله هو خير واعظم اجرا بحيث لا يتابع ولا يوهب ولا يملك بوجه من الوجوه وتكون قائمة على اصولها ابدأ الى ان يرث الله الارض ومن عليها وهو خير الوارثين وتصدق لمصلحتها من اخلص املاكه وذلك جميع الطواحين المشتمة في بيت واحد ومزرعة واحدة عقيب الطواحين المذكورة الكائنة في تلك القرية المزبورة والحمام والماء لخواججه وما بقي من ماء الحمام الماء العين الذي احدث والحان والخوانيت المدينة فيها حدها قبلة بماء الجاري وغرباً الى انتهاء الدكاكين بالطريق العام وشمالاً بالطريق العام الى عقب الحان وشرقاً الى ملك ابن الصغير محمد مع ماء وهب له ومتصلة الى موضع السوق ومع وفوقه وتحته الزاوية المزبورة من عتار فيها الحدود شمالاً بطريق بيوسقه مع ما وصل الى السوق والطريق العام الى الطواحين المزبورة وقبلته بالنهر المورد الى الطواحين المذكورة والبستان التي اشتراها من يوسف الشهير بقوته الكائنتين بتلك القرية بحملة حدودها وبنائها وعصرتها وفنائها وكل قليل وكثير هو في هذه الحدود والكروم والعقار ومنها المسماة بهلب سلسه مستغنية عن الحدود ومنها المسماة بورتق ومنها المسماة بلسشته بين الطريقين ومنها المسماة بيودته ومزرعة واحدة في قرب يوديته ومزرعة واحدة عن حدود رادومه الى حدود راديلوبك ومنها المسماة بيوتجاليق تحت السوق بين الطريقين ومنها المسماة بالعقيق وهو في موضع يقال له واروش الى نهر ميلاجته ومنها المسماة بزاغورينجه بقرب من عقيق واروش ومنها المسماة بكوبوديتجه وبنيزبودنجه ومنها المسماة ببلواجه وعلى نهر قوشوه ذكرمان اوجاغي ومنها مزرعتين على جانبي النهر المزبور الحدود قبلته الى حدود ملك بلبان بن بونجين وغرباً الى قبور الكفار والطاحون الذي اشتراه من قسا تيكار في بولنه وتحت مزرعة واحدة وفوقها مزرعتين المحدودة شرقة الى مقابر المسلمين والى الحجر الكبير الذي فوقها وقبلة الى مقابر قساتكار وغرباً يقال له بالتركي صرق صره الى البند هو موضع في قرب قرية بلازو وجميع الطواحين في بيت واحد على نهر زلزيجه في ناحيته ويسوقه وفي قرب لبوغوشه مزرعة المسماة بلوقه ومزرعة التي اشتراها من بلبان بن بونجين المسماة بيروس قوروسيله المحدودة شرقاً بالوادى الى حدود اسقا قليك والى جبرتي وريح وقوزارويك وسوري ديه الى قلعة تيرويوك وغرباً صرق صره الى چائر رادمان زاودادلو وراداو وشمالاً الى الحجر المسمى بوغان الى حجر الودز وينتهي الى الحدود المذكورة الشرقية وفي قرب السجن موضع الذي يبدل براقو تعين الاجر لخواججه الاملاك وفقاً صحيحاً شرعياً وشرط الواقف المتصدق ان يبداء اولاً من جميع ما يحصل من غلاتها وفائدتها بعمارتها ومرمتها واصلاحها مما لا بد من ذلك وعين في كل يوم ثمانية دراهم لمرمتها واصلاحها وكذا عين لمن يقوم بمصالح نقضها ومرمتها في كل يوم درهين ومرتباً في الصباح والمساء في كل يوم نصف درهم للخبز وكذا عين منها عشرة درهم لان يشترى لحم ويطبخ في كل يوم نصفه صباحاً ونصفه مساءً وكذا عين الحنطة للمرق بقدر مايكتفي في تلك الزاوية ويعطى للايتام الصغار الذين يسكنون في هذه القصبة وكذا عين من مستقالات الطواحين في تلك الوقتين للخبز بقدر الكفاية وكذا عين بخادم من يقوم لخدمة هذه الزاوية ليطبخ طعامها في كل يوم درهين ومرتباً في الصباح والمساء ونصف درهم للخبز وكذا عين بخادم آخر ليفلق بابها ويفتحها ويحفظ فرشها وسراجها وغير ذلك ومما يصلح الطعام في كل يوم درهين ومرتباً في الصباح والمساء ونصف درهم للخبز وعين للحطب في كل يوم اربعة دراهم ولمصالح الزاوية من الحصر والدهن للسراج والملح وغير ذلك مما يصلح الطعام في كل يوم خمسة دراهم وكذا عين لقاض من قضاة المسلمين في هذه البقعة في كل يوم درهماً واحداً ليكون ناظراً وكذا عين للمتولى عشر جميع المحصولات الاوقاف وكان العزل والنصب

لخدم هذه الاوقاف مفوضاً الى المتولى وشرط ان يكون الخدام لهذه الزاوية من العتقاء وابناء العتقاء بطناً بعد بطن ولا يأخذ احد وظيفة بالبراة من خدمة هذه الزاوية ومن اخذها بالبراة وكان ما اخذ حراماً عليه وكان من القوم الظالمين وشرط الوظائف القائم مقام المتولى وكتبه وشيخه بقدر ما يرضى المتولى وكان وظائفهم من محصلات الاوقاف المزبورة ولكل واحد منهم مرق في الصبح والمساء وفي كل نصف درهم للخبز وكذا عين المعتمد في كل يوم درهماً واحداً ومرقاً في الصبح والمساء وفي كل يوم نصف درهم للخبز ولما لزم البناء في هذه الاوقاف المزبورة كان في الحبل المعمور او في غير المعمور احداً وبنائها المتولى في محله ولازمه وشرط ايضاً للعتقاء واولاد العتقاء وان سفلوا اذا كانوا شيوخاً او مرضاً لا يقدرين معاشاً او كانوا فقيراً ان يأخذوا من هذه الزاوية مرقاً وخبزاً قدر ما يستحقون وفي كل واحد من المدين يطبخ ثلثة اكبال من الارز والدهن والخبز بقدر ما يكفي والشاتان من اللحم ويبذل لمن يأخذ المرق في سائر الاوقات وما زاد المستحق وفي بروز مرتع واحد في يدملقو البستاني المعق وما احياها من حدود البروز المزبور كان في ضبطه وضبط اولاده ماداموا مواظبين على اداء العشر وشرط ان يصرف ما بقي من هذه المصارف الى عماره التي بناها الواقف المذكور في دار الغزاة اسكوب حيث عن الكروب ان كان خراباً فيحتاج وان لم يكن خراباً لم يدفعه وجعل التولية والنظر في ذلك لنفسه مدة حياته فاذا قضى نجه والقاريه فلولده المختار المسمى بمحمد الصغير وهو ابن الواقف المزبور لاولاد الواقف المتصفين بالورع والديانة ثم لاولاد اولاده بطناً بعد بطن الارشد فالارشد للذكور والاناث ثم لعتقاء الواقف المزبور ثم لاولاد عتقاء المتصدق المذكور بطناً بعد بطن كذلك فقد اخرج المتصدق المسفور جميع ذلك من يده فارغاً خالياً عن موانع التسليم وقطعها عن نفسه وابانها عن اماله وقد ظهر عند صلاح اقتضار الاعيان خواجه سنان الدين القرمانى وصيانته وهداية في اموره نصبه الان متولياً وسلمها اليه وولاه امره بالتصرف فيها وبالقائمة هذه الشروط بمقتضى الشرع الشريف النبوي لتسجيل اوقافه المذكورة عند حاكم الوقت وقد قابل من جانب الواقف المذكور على رجوع اوقافه المذكورة وعلى دعوى تملك الوكيل فخر القوارس والاقران خوشقدم ويوده وادعى الوكيل المشار اليه بعد ثبوته الوكالة الشرعية بحضور من المتولى المذكور لدى الحاكم الموقع اعلاه زيد مجده وعلاه ان الواقف المذكور وان كان وقفه على الجهة المسطورة تدر رجه عنه واراد ان يرد الى الملكية كما كان اولاً متمسكاً به وروم الوقف على قول الامام الاعظم رحمة الله تعالى فقابل المتولى المذكور بالاعتناع عن ردها الى ملكه محتجاً بلزوم من يرى لزومه من العلماء المتأخرين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين فترافعا في هذه الامر الى الحاكم المومى اليه فحكم هو بصحة وقف المذبور ولزومها على قوله من يجوز من الائمة المجتهدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حكماً صحيحاً شرعياً وسجله على وجه الوكيل المزبور تسجيلاً مرعياً فصار الوقف المذكور وفقاً لازماً متفقاً عليه بتجوزيه الحاكم المومى اليه بحيث لا يجوز تبديله ولا تغييره ولا تعطيله بعد ذلك بوجه من الوجوه فلا لاحد يؤمن بالله واليوم الآخر ان يغير شيئاً من ذلك عن حاله ويبدل شرطاً من شروطه ومن سعى في نقضة وابطاله وازكا كان او حاكماً او سلطاناً او غيرهم فمن يعمل ذلك فقد ياء باثمه ويقرض لسخط ربه والله تعالى حسبه ويجازيه والمنتهم منه وجعل من الاخيرين الذين ضل سبيلهم في الحياة الدنيا وعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين واجر سته وستين وثمان مائة فيما نوى من ذلك وحسبنا الله ونعم الوكيل جرى ذلك وحرر في جمادى الاولى سنة سته وستين وثمان مائة

٣ جمادى الاول سنة ٣٠٢ و ٦ شباط سنة ٣٠٠

اصلته مطابقاً محمود مهر رسمى

Глиши Елезовић.

(Свршиће се)